

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ
ЕМОТИВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ МАРГАРЕТ
ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ» ТА «ЗАПОВІТИ»***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«Мз» ЗІНЕНКО ОЛЬГА АНАТОЛІЇВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент КРИЛОВА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2020

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Поняття емотивності як складової інтерпретації світу та особливості її актуалізації у художньому тексті.....	10
1.1. Поняття категорії емотивності як інтегрованої складової художнього тексту.....	10
1.2. Національно-культурна специфіка відображення емоцій в мові.....	18
1.3. Засоби вираження емотивності в англомовному художньому дискурсі.....	23
Розділ 2. Методологічні засади дослідження англо-українського перекладу засобів емотивності на основі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти».....	32
2.1. Специфіка перекладу засобів вираження емотивності у художніх текстах.....	32
2.2. Обґрунтування вибору матеріалів роботи та методів дослідження...	38
Розділ 3. Аналіз перекладу засобів емотивності на основі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти».....	47
3.1. Аналіз перекладу засобів емотивності на основі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти».....	47
3.2. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на фонетико-графічному рівні.....	48
3.3. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на морфологічному рівні.....	50
3.4. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на лексичному рівні.....	53
3.5. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на синтаксичному рівні.....	67
Висновки	74
Список використаних джерел	79

Додатки	90
Додаток А.....	91
Додаток Б.....	92
Додаток В.....	93
Додаток Г.....	94
Додаток Д.....	96
Додаток Е	97

ВСТУП

Кожного дня людині доводиться контактувати із «зовнішнім світом» та отримувати значну кількість інформації, яку вона сприймає та переосмислює завдяки спеціальним механізмам різних рівнів та систем в організмі. Проте існує також інший світ, «світ всередині нас», тобто світ суб'єктивних переживань та емоцій.

Упродовж останніх років проблемі емоційного стану людини почали приділяти все більше уваги. Емоційна сфера людини, що є однією з пріоритетних проблем антропології, є об'єктом вивчення багатьох наук, зокрема лінгвістики. Це зумовлено антропологічною спрямованістю мовознавчих студій і прийняття того факту, що емоції активно впливають на процес функціонування особистості. У результаті вивчення взаємозв'язку системи мови та емоцій людини виникла нова наука – емотіологія, тобто лінгвістика емоцій [10, с. 286]. Таким чином, нині неможливо розглядати поняття емоції без врахування низки факторів, а саме: складна, багатокомпонентна внутрішня організація емоційних станів людини, їх зовнішнє відображення на вербальному та невербальному поведінковому рівні.

Слід зазначити, що емоції також розглядаються як національно-культурний феномен, оскільки кожна нація має різне бачення світу, а тому по-різному відображає у своїх мовах навколишню реальність. Рівень збагаченості емоційної лексики відрізняється залежно від мови тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти. Це потребує від мовців набагато більшого усвідомлення мовного вираження емоцій, у межах певної культури, щоб переконливо і точно передати власні почуття і переживання й емоційне ставлення до тих чи інших подій.

Емотивність є невід'ємною складовою художнього стилю, оскільки за рахунок неї здійснюється вплив на читача. Визначення експресивно-емоційних засобів твору є важливим для його інтерпретації та розкриття внутрішньомовних закономірностей, оскільки художня література допомагає відтворити емоційну сферу людини [11, с. 68]. Тому у художньому тексті наявні характерні засоби, що сприяють висвітленню особливостей вербалізації переживань. У процесі перекладу проблема емотивності текстів такого стилю полягає у тому, аби визначити ступінь

відтворюваності рівня експресивності висловлювання оригіналу засобами цільової мови.

Вивчення засобів емотивності становить особливий інтерес, оскільки про істинний характер почуттів, емоцій, ступеня їх вияву можна дізнатися завдяки тій формі, якої вони набувають, потрапляючи з внутрішнього світу у зовнішній, тобто завдяки слову. Це необхідно для осмислення ідейного задуму художнього тексту та розуміння психології людини в цілому. Всебічний розгляд емоцій, їх семантичних та прагматичних характеристик потрібний для найбільш детального аналізу емотивних засобів, що входять до складу лексико-семантичної системи мови.

Проблема адекватного відтворення емотивного змісту тексту в перекладі знаходить своє відображення у працях таких видатних перекладознавців як В. І. Шаховський, В. Н. Комісаров, Я. Й. Рецкер. Одним з аспектів цієї проблеми є відтворення емоційного стану персонажа художнього твору в перекладі. До того ж існують різні підходи до вивчення явища емотивності: структурно-семантичний (Л. Г. Бабенко, Т. О. Графова, Є. В. Зуєва, І. І. Квасюк, Л. І. Шахова), функціонально-семантичний (Н. В. Вітт, О. Г. Кравченко, Д. А. Романов), прагматичний (Т. В. Стародубцева, В. І. Шаховський), когнітивний (О. Л. Бессонова, О. О. Борисов, Дж. Клоур, Дж. Ейтчисон), лінгвокультурологічний (С. В. Гладьо, С. Л. Фесенко), психолінгвістичний (В. Є. Грекова, В. І. Жельвіс, А. А. Залевська, Е. Л. Носенко, О. Ю. Мягкова) тощо. В українському перекладознавстві питання залишається маловивченим, оскільки були проведені лише окремі дослідження, присвячені особливостям перекладу емоційно-забарвлених одиниць (О. І. Кучма, Г. М. Усик, С. В. Мельничук).

Дослідження емотивної лексики знаходить своє відображення через такі підходи: комунікативний – ґрунтується на принципі комунікативної потенції емотивної семантики всіх мовних рівнів – від фонем до тексту (Г. І. Приходько, В. І. Шаховський та ін.), культурологічний, що базується на уявленні про національно-культурну своєрідність лексем (Н. А. Багдасарова, В. І. Школярєнко, О. А. Янова та ін.), когнітивний, представники якого виходять із формули «мова – мислення» або комплексної тріади «мова – мислення – світ» (Л. І. Белєхова,

М. В. Гамзюк, В. І. Кононенко та ін.), психолінгвістичний – емотивна семантика в лексиконі індивіда визначається через взаємодію лінгвістичних і психологічних детермінантів (О. О. Залєвська, О. Ю. М'якова, О. О. Потебня та ін.), порівняльно-історичний – окреслений процесами поступових семантичних змін емотивно маркованих слів (Ю. І. Гамаюнова, В. І. Дудка, Л. А. Калімулліна та ін.) тощо [85, с. 201].

Слід зазначити, що значна кількість робіт з цієї проблематики виконувалася на матеріалі однієї мови. Зіставні дослідження представлено лише окремими працями. Системне зіставне дослідження семантики емотивної лексики в споріднених та неспоріднених мовах практично не проводилося.

Дослідження способів вираження функціонально-семантичного поля емотивності в художньому тексті дозволило виділити такі основні мікрополя: імпульсивності, емотивної оціночності, прагматичної емотивності. Мікрополе імпульсивності актуалізується в тексті за допомогою афективів, засобів, що виражаються на різних рівнях мови, в семантиці яких емотивність виступає як денотат. Мікрополе емоційної оціночності характеризується засобами, в семантиці яких переважають емотивно-оціночні конотації. Мікрополе прагматичної емотивності охоплює такі компоненти, в семантиці яких домінує раціональна оцінка [37, с. 417].

У свою чергу варто наголосити, що твори, які ведуться від третьої особи автор доручає емоційні оцінки персонажу, використовуючи прийом відсторонення. У сучасних художніх текстах, як і в класичних творах ХІХ століття, мікрополе імпульсивності актуалізується здебільшого в діалогах персонажів. Хоча твори від першої особи, які є притаманними для постмодерністської прози, показують, що можлива взаємодія засобів на всіх мікрополях емотивності: як в мовленні персонажів, так і в авторських відступах.

Нині досить важливим питанням є взаємозв'язок культури та мови, етнопсихології та мови, мови й етнічної ментальності. Дослідження у галузі лінгвістики ХХІ століття все більше орієнтуються на сферу, що є недоступною для прямого спостереження – сферу емоцій як репрезентата мовної картини світу людини. Науковців цікавить проблематика національних особливостей світосприйняття,

менталітету, етноспецифіка мовної комунікації, що відображається в мовній картині світу окремої етнічної спільноти, а питання емотивності є однією з пріоритетних напрямків досліджень у сучасній лінгвоукраїністиці, проте це явище ще недостатньо вивчене.

Актуальність теми зумовлена зростаючим інтересом сучасної лінгвоукраїністики до вивчення концептуальних мовних явищ, виявлення та систематизації засобів мовної репрезентації емоційних концептів, оскільки переклад емотивів передбачає вживання певних змін задля втілення прагматичного аспекту художнього тексту, крім того емотивність і переклад лексичного рівня ставить перед перекладачем більш складне завдання, невиконання якого може призвести до неякісного перекладу та втрати авторського замислу.

Мета дипломної роботи – дослідити особливості перекладу засобів вербалізації емоційних концептів з англійської на українську мову з урахуванням національно-культурної картини світу.

Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

- 1) уточнити зміст поняття «емотивність» та розкрити лінгвoseміотичну природу її проявів у художніх текстах;
- 2) охарактеризувати особливості національно-культурної специфіки відображень емоцій в мові;
- 3) дослідити засоби актуалізації категорії емотивності в англomовному художньому тексті;
- 4) розглянути специфіку перекладу засобів емотивності у художніх творах;
- 5) охарактеризувати теоретико-методологічні засади наукової роботи;
- 6) проаналізувати способи перекладу засобів реалізації емотивності на основі тексту оригіналу та текстів перекладу англomовного дискурсу з урахуванням національно-культурної специфіки світобачення.

Об'єктом дослідження виступає художній текст, що містить емотивні компоненти, та їх переклади на українську мову.

Предметом дослідження є способи та прийоми адекватної передачі українською мовою емотивної інформації, що міститься в аналізованому англomовному тексті.

Для вирішення поставлених завдань при аналізі фактичного матеріалу застосовувалися такі **методи дослідження**: описово-аналітичний метод – безпосередній розгляд англomовних емотивних текстових фрагментів та їх перекладів українською мовою з подальшим узагальненням отриманих результатів і заснованих на них висновків; метод контрастивно-перекладацького аналізу під час зіставлення англomовних оригіналів з україномовними перекладами; структурно-семантичний аналіз – вивчення формально-змістових характеристики вербальних одиниць лексичного рівня; трансформаційний метод – для визначення синтаксичних та семантичних розбіжностей між мовними одиницями через перетворення; інференційний аналіз для структурно-семантичного та стилістичного аналізу; інтерпретативний метод для опису різнорівневих мовних засобів, які слугують для створення емотивного художнього ефекту; метод кількісних підрахунків та метод графічних та лінгвістичної інтерпретації результатів.

Матеріалом розвідки було обрано романи М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти» та їхні переклади українською мовою Оленою Оксенич.

Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що вперше було здійснено аналіз перекладу емотивних засобів, що виражаються на всіх мовних рівнях у творах М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти», виконаного Оленою Оксенич у 2017 та 2019 роках.

Практичне значення: у роботі представлено дослідження особливостей перекладу засобів вираження категорії емотивності на основі українських перекладів, враховуючи національно-культурну картину світу. Отримані результати можуть використовуватися в науково-дослідній роботі, а також у процесі викладання курсів стилістики, теорії та практики перекладу, а також спецкурсів з лінгвістики тексту, етнолінгвістики тощо.

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження були представлені на конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» 20-21 листопада 2020 року.

Публікації: основні положення та результати дослідження опубліковано у збірнику тез конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» (Крилова Т.В., Зіненко О.А. Переклад засобів емотивності на основі романів Маргарет Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти». Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура: збірник праць / за ред. О.В. Ковтун. Київ: НАУ, 2020. С. 246-251) та у науковому журналі «Вчені записки Таврійського національного університету В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації» (Крилова Т.В., Зіненко О.А. Національно-культурна специфіка актуалізації категорії емотивності у перекладі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти». Вчені записки Таврійського національного університету В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 31(70), №4, 2020).

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ЕМОТИВНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СВІТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

1.1. Поняття категорії емотивності як інтегрованої складової художнього тексту та особливості її актуалізації у художньому тексті

Мова – це не лише засіб культури, але й засіб емоційного впливу, тоді як самі емоції постають специфічною формою людського ставлення до навколишнього світу. Лінгвісти-емотіологи припускають, що спочатку було не слово, а емоція, оскільки в основі первинних та вторинних номінацій завжди, з самого початку знаходилися емоції людини. Без них не народилося жодне слово. Це пояснюється тим, що «суто особистісний емоційний елемент, не дивлячись ні на що, постійно проникає у вираження чистої думки [80, с. 10].

Впродовж багатьох років між науковцями велися суперечки щодо того, чи має лінгвістика розглядати емоційні складові. Частина дослідників вважала, що домінантною у мові є когнітивна функція, тому вони виключали вивчення емоцій у мовному аспекті (К. Бюлер, Е. Спір, Г. Гійом). Інші теоретики схилилися до думки, що вираження емоцій є центральною функцією мови (Ш. Баллі) [31, с. 108].

Мова слугує перш за все для передачі актуальної інформації, для раціональної обробки отриманих знань і для трансляції інформації між поколіннями, однак всі ці процеси не можуть не супроводжуватися почуттями, переживаннями, бажаннями, а тому їх варто також враховувати в лінгвістиці. Подібна думка, певно, з'явилася через теорію Е. Сепіра, відповідно до якої мова – це інстинктивний засіб, утворення ідеї має для мови більше значення, ніж вияв волі і емоцій. Нині з цією думкою неможливо погодитися, оскільки емоції є рушійною силою для креативного мислення, аксіологічної поведінки та вербальних рефлексів людини [80, с. 13].

У сучасному мовознавстві існують різні терміни на позначення наук, що займаються вивченням емоцій: емоціологія, емотіологія, лінгвістика емоцій тощо. Термін «емоціологія» є інтегрованим і охоплює як лінгвістику емоцій, так і психологію, філософію тощо. Слід зазначити, що вагомий внесок у вивчення емоцій

зробив В. І. Шаховський та Волгоградська лінгвістична школа, яку він очолював. Науковець запропонував комунікативний підхід до вивчення потреб емотивності мовних одиниць, насамперед лексичного складу мови, а також категоризацію емоцій у лексико-семантичній системі [8, с. 18].

В. І. Шаховський розглядає емотіологію як лінгвістику емоцій, яка сформувалася на основі психології та традиційного мовознавства і перед якою стоїть завдання визначити поняття емотивного коду. Проте ці поняття не є тотожними, оскільки вони перебувають у родо-видових відношеннях. Емотіологія виступає як міждисциплінарна галузь науки, в основі якої лежить низка концепцій та теорій, з іншого боку це наука про вербалізацію, вираження і комунікацію емоцій [80, с. 22], де останнє відноситься до лінгвістики емоцій. У свою чергу лінгвістика емоцій включає такі складові як аспект мовних засобів і способів вираження емоційності на різних рівнях мови, функціонально-семантичний аспект, семасіологічний аспект (семантичні ознаки-сигналізатори емотивної мовної одиниці, їх адрегенність та інгерентність), аспект соціального контексту вираження, аспект співвідношення емоцій з лінгвістичними категоріями оцінки, експресії, модальності, прагматики тощо [8, с. 19].

Ключовим поняттям в емотіології є «емоційний концепт», під яким розуміють етнічно, культурно зумовлене, складне структурно-сміслове, як правило, лексично або фразеологічно вербалізоване утворення, яке ґрунтується на понятійній основі, охоплює окрім поняття, образ та оцінку, та функціонально замінює людині в процесі рефлексії та комунікації безліч однопорядкових предметів (в широкому сенсі слова), які викликають пристрасне відношення до них людини. Він експлікується за допомогою мовних засобів. Першою важливою умовою появи емоційних концептів, які існують в понятійній формі, М. О. Красавський вважає спільну, колективу діяльність; іншою – соціалізацію особистості – процес, який відбувається на пізнішому етапі еволюції цивілізації *homo sapiens* (наприклад, економічні зміни). Етнічна специфіка емоційних концептів зумовлюється традиціями, звичаями, особливостями побуту, стереотипами мислення, тобто тими соціокультурно-

психологічними характеристиками, які формуються протягом історичного розвитку етнічної спільноти [40, с. 53].

Мова виконує ряд функцій: комунікативна, ідентифікаційна функція, емотивна, гносеологічна, мислетворча, естетична, культурологічна тощо. Серед них емотивна функція виступає дуже важливою для вираження почуттів мовця, свого ставлення до події або щоб викликати у співрозмовника певну реакцію. Тобто емотивна функція мови визначає місце емоцій у житті людини. Поняття «емоція» (фр. *emotion* від лат. *emovere* – «збуджувати, хвилювати») – це одна із форм відображення світу, що позначає душевні переживання або хвилювання; це ті безпосередні переживання, які фіксуються в мові людини [108, с. 293]. Емоції – це процес ситуативного переживання, процес, що має сильне і регулююче значення для людського організму [97, с. 61]. Емоції – це також психічні стани людини, детерміновані світоглядом, переконаннями й мораллю, і виражають її оцінне ставлення до життєвих ситуацій, до своєї і чужої діяльності [100, с. 198-199]; це психічне відображення у формі безпосереднього переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій. обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [97, с. 164].

Дослідження емоцій є складним процесом, оскільки вони, за словами В. Маслової, є «невловимою матерією» [52, с. 229-230], а для розуміння їхньої сутності необхідно застосовувати знання з різних наук, зокрема психології. Емоції часто слугують мотивом, характеризуючи поведінку людини, спрямовану на виконання певних цілей, а також вважаються дослідниками особливим класом психічних процесів і станів, що в формі безпосередньо-чуттєвого переживання відображають значущість об'єктів і подій у зовнішньому та внутрішньому світі людини для його життєдіяльності. Їхня найважливіша особливість полягає у здатності до узагальнення та комунікації, тому емоційний досвід людини набагато ширший, ніж досвід її індивідуальних переживань [78, с. 24].

Найбільш загальною класифікацією емоцій є їх розподіл на позитивні та негативні. Спалахи гніву часто провокують вираження негативних емоцій, а також інколи сприяють виживанню особи в екстремальних ситуаціях. Також науковці виокремлюють ядерні та периферійні емоції, тобто такі, які людина переживає часто

та ті, що потрібні людині менше [108, с. 294]. Потрібно розуміти, що всі існуючі класифікації емоцій взаємодоповнюють одна одну.

У тексті емоційність трансформується в лінгвістичну категорію емотивності. Однак, слід зауважити, що поняття «емотивність» та «емоційність» не є синонімічними. В. І. Шаховський трактує поняття емотивності як лексичної категорії наступним чином: «іманентно властива мові семантична властивість виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки, відображений у семантиці мовних одиниць, соціальні та індивідуальні емоції», тоді як під емоційністю він розуміє «долінгвістичну», психологічну категорію, яка є чутливістю людини до емоціогенних ситуацій та її емоційною (чуттєвою) реакцією на них [80, с. 91].

Таким чином, стає зрозуміло, що емотивність – це емоційність у мовному значенні, тобто чуттєва оцінка об'єкту, вираження мовними або мовленнєвими засобами відчуттів або переживань людини. В емоційній комунікації на перший план виходить вираження емоційних станів співрозмовників, а в емотивній комунікації, навпаки, саме за рахунок мовних засобів викликається певний емоційний стан у слухачів [108, с. 294]. Відповідно, поняття емоційності й емотивності розглядаються в площині мови і відображають дзеркально протилежні процеси і відрізняються за критеріями спланованості, контрольованості, усвідомленості, мотивованості й тональності мовлення, які відображають відмінності у природі зазначених понять [102, с. 1].

Існують також інші трактування даного поняття. Наприклад, О. О. Селіванова вважає, що відповідно до сучасного мовознавства емотивність – це невід'ємний компонент семантичної структури мовної одиниці, яка відображає емоційне ставлення носіїв мови до позначеного. Денотат значення лексеми може формуватися за допомогою емотивності. Такий зв'язок зумовлює виникнення суперечностей під час розгляду конотата та денотата, встановлення меж між ними [98, с. 248]. М. В. Гамзюк стверджує, що мовне вираження емоції є основою емотивності [17, с. 25], тоді як І. М. Літвінчук розуміє під емотивністю результат інтелектуального переосмислення емоційності, що передається в мові та мовленні [45, с. 1].

Оскільки В. І. Шаховський визначає емотивність як лексичну категорію, то він класифікує лексичні емотивні одиниці на такі, що називають, виражають та описують емоції. На його думку, емотивною можна вважати лише лексику, яка призначена для мовного вираження [79, с. 150]. А сама емотивна семантика мови є не досить чітко окресленою семантичною множиною, оскільки, як вважає науковець, за певних умов у процесі спілкування всі слова мови можуть стати емотивними [55, с. 107]

Є. Ю. Чайковська зазначає, що оскільки об'єктом дослідження під час вивчення реалізації категорії емотивності можуть бути як констатуючі текстові одиниці (слова, вирази, речення), так і цілі тексти, доцільно говорити про когнітивну категорію емотивності із різним статусом у варіантах своєї реалізації, іншими словами, із полістатусним характером. Тобто емотивність – це полістатусна когнітивна категорія, а саме, така, що здатна проявляти те чи інше категоріальне значення (у нашому випадку емотивне) на різних рівнях мовної системи, тобто у статусі різнорівневих одиниць [73, с. 280-281].

Зокрема, емотивність має категоріальний статус на різних рівнях мовної системи та в мовленні:

- 1) фонологічний – проявляється в інтонації (одне й те саме слово можна вимовити із вираженням любові, погрози, гніву, тощо);
- 2) лексичний – проявляється в існуванні лексем, назв емоцій, специфічної експресивної лексики та лексики, що описує емоції;
- 3) на рівні речення – проявляється в існуванні емотивних (експресивних) структур, еліпсиса та інших;
- 4) на рівні тексту – проявляється в структурно-семантичній організації висловлень, існуванні специфічних емотивних одиниць тексту, лінгвостилістичної виразності [73, с. 280].

Емотивність як лінгвістичний корелят психологічної категорії емоційності є інтегральною властивістю текстів різних типів: офіційно-ділового, наукового, публіцистичного та художнього. Емотивна специфіка текстів може бути визначена через співвідношення емотивного фону, емотивної тональності й емотивного

забарвлення. Вона розглядається як двостороння сутність, що має план вираження і план змісту, через які виражаються емоційні відносини стану мовців [7, с. 28].

У художньому творі категорія емотивності є двосторонньою, складається із плану змісту і плану вираження. Емотивний зміст поширюється на основні рівні тексту: у вигляді емотем входить до когнітивного змісту тексту та є складовою емоційної частини прагматичних стратегій автора. Категорія емотивності є інтегральним підґрунтям текстів художніх творів, її вираження зумовлене культурологічними ознаками стилю автора, комунікативними правилами та особливостями менталітету соціуму [9, с. 96].

У художньому тексті відображається індивідуальний світ певного автора, мовні особливості історичного періоду та місцевості, де відбуваються події чи проживає письменник. Навіть граматична система мови здатна впливати на смислове навантаження твору. Це важливо як для семантичної структури твору, так і для відбивання способу мислення спільноти. Через мову художніх творів, підбір зображувальних засобів, які складають національний фонд мови, а також їх художнє переосмислення відбувається розкриття особистості письменника. Таким чином можна прослідкувати, що є цінним для автора, як від трактує добро і зло, прекрасне і повторне, ставлення до подій, що його оточують, стає зрозумілим його світогляд і уявлення про духовні цінності та життя в цілому. Саме це формує внутрішній світ митця, який проявляється у написанні творів, що є своєрідним зверненням до читачів [19, с. 101].

Художній текст виконує ряд функцій, які характеризують ступінь впливу на населення. Зокрема це естетична, соціально-комунікаційна, інформаційна, ідеологічна, прагматична. Сутність естетичної функції полягає у тому, аби приносити задоволення читачу, відчувати прекрасне та передавати його у тесті. Митець сприймає світ з точки зору його найвищого рівня прекрасного, уявлення про належний порядок речей як про прекрасне, що формує естетичний ідеал. Всі ті події, які наближаються до естетичного ідеалу відображаються через позитивні емоції, а що ні – негативні [3, с. 16].

Соціально-комунікаційна функція виступає каталізатором, оскільки твір може впливати на читачів лише рівнем своєї популярності. Її суть полягає в тому, що художній твір згруповує людей, які поділяють думку, саме цей твір вартий уваги і має глибокий посл. Однак сучасні наковці зазначають, що ця функція переживає кризовий етап, оскільки вона несумісна з естетичною. Масова література відома, але всім не подобається. Інформаційна або пізнавальна функція служить насамперед для передачі інформації, це засіб пізнання, письменник описує ті явища, які не знають читачі і таким чином художній світ може бути цікавим та значущим, розширяючи межі людського пізнання. Художній твір відтворює нове тлумачення вже пережитого досвіду, або ж виражає зовсім нові емоції. Таким чином, це сприяє збагаченню духовного досвіду та здатності сприймати навколишній світ. Ідеологічну функцію можна розглядати крізь призму суспільних та соціально-політичних подій. Досить часто ця функція здійснює вплив на читача з позиції ідеологічного спрямування: націоналізму, комунізму, соціалізму, демолібералізму, демократизму тощо [25, с. 71].

Щодо прагматичної функції, то можна сказати, що вона полягає у здатності викликати у читача певні емоції, почуття, спонукати до дій, тим самим реалізує прагматичний потенціал тексту. Прагматика тексту фіксує відношення між текстом та суб'єктом текстової діяльності. Однією з центральних прагматичних категорій тексту є інтенціональність, яка охоплює авторську індивідуальність, специфіку мовного вираження, унікальність світогляду. Її реалізація відбувається шляхом вибору мовних засобів, які несуть такі характеристики як аксіологічна, культурно-історична, естетична цінність. Вищеперелічені функції тісно пов'язані між собою і по-різному проявляються у художньому тексті. Вони формують естетичні погляди у людей, створюють відповідні настрої суспільства, виробляють певні ідеали через використання художніх засобів [36, с. 89].

Категорія емотивності традиційно вивчається з урахуванням таких категорій, як оцінність, експресивність, образність. Проте лінгвістам бракує єдиного розуміння понять емотивності та експресивності. Зазвичай, емотивність тісно пов'язана із експресивністю, хоча вони не є тотожними. У лінгвістиці існують різні визначення експресивності, зокрема це здатність мовних одиниць до посилення впливу в акті

комунікації. Є. М. Галкіна-Федорук експресією називає посилення виразності, збільшення сили впливу мови [73, с. 281].

Також під експресивністю розуміють властивість тексту або частин тексту, яка передає зміст зі збільшеною інтенсивністю, відображаючи внутрішній стан мовця та має своїм результатом емоційне чи логічне посилення, що буває образним або ні. На думку В. Болотова, що займався вивчення емотивності та експресивності у текстовому аспекті, експресивність – це статус категорії мови відповідно до якого емоційність вважається категорією мовлення, що передбачає вплив на людину і становить чуттєву реакцію особистості на текст, а експресивність є похідним явищем стосовно емотивності, тобто її вторинною ознакою. Також існує ще один підхід до трактування зв'язку між емотивністю та експресивністю, який передбачає розгляд емотивності як необхідної передумови створення експресивного (І. Арнольд, В. Телія, Т. Вінокур). Тобто такий зв'язок визначається як відношення первинного до вторинного [55, с. 107].

На відміну від емоційності вислову, котра відповідно до вчення В. І. Шаховського, перш за все, пов'язана із реалізацією емоційної оцінки, експресивність співвідноситься із інтелектуальним наміром переконати в чомусь адресата, посилити перлокутивний ефект висловлення, надати йому більшої виразності [73, с. 281]. Таким чином поняття експресивності виявляється ширшим за емоційність, тоді як поняття емотивність є змістовнішим за експресію, оскільки емоційність різноманітна у своїх проявах, а експресивність зводиться в основному до посилення.

Необхідно зауважити, що становить основу емоцій, а емотивність тісно пов'язана з функцією оцінки, адже складається з оціночного мовного змісту та експресивного вираження. Така взаємодія оцінки та емоції проявляється втому, що оцінка виражає думку суб'єкта про цінність об'єкта для нього, в той час як емоція – переживання суб'єктом даної думки [79, с. 192].

Зокрема емоційна оцінка розташована на межі перетину емоційної та інтелектуальної сфери психіки, що обумовлено свідомим характером оцінки. Тому будь-яка оцінка первісно когнітивна, емоційність «нашаровується» на оцінку та

створює ефект посилення емоційного відношення, надаючи тим самим когнітивного змісту мовним одиницям [73, с. 281-282].

Отже, мову та емоції необхідно розглядати як дві паралельні системи, кожна з яких впливає на функціонування іншої. Емоції виражають ставлення людини до життєвих ситуацій і виражаються в мові вербально. Слова можуть позначати емоцію, їх комплекс або емоційний стан, відображення яких локалізується в змістовій структурі відповідних слів. Емотивність слова формується за рахунок специфічними семантичними компонентами. Тобто у широкому розумінні емотивність розвивається на основі емоційного аспекту когнітивно-комунікативної діяльності та є результатом інтелектуальної інтерпретації емоційності. Вона є важливою текстотвірною категорією, а також інструментом для підкреслення потрібних логічних зв'язків, впливу на читачів та зосередження їхньої уваги на головних подіях тексту.

1.2. Національно-культурна специфіка відображення емоцій в мові

Емоції є універсальними та притаманними для всіх культур. Хоч всі вони визначаються соціокультурними параметрами, та, крім універсальних емоційних переживань, спостерігаються і емоції, специфічні для певної культури. Оскільки емоції є невід'ємним компонентом культури будь-якого народу, то вони безумовно концептуалізуються і вербалізуються в його мові [8, с. 19]. Індивід сприймає світ через знаки культури, стереотипи, що в ній існують, мовні знаки, що співвідносяться з культурно-національною системою світобачення. Кожен народ може сприймати одну і ту ж ситуацію по-різному, тому це формує і різне емоційне вираження до того чи іншого явища.

Завдяки емотивності словосполучень та мовних одиниць мова оживає, збагачується, набуває сенсу та значення як складова динамічна система. Передача оцінного ставлення до певних явищ та фактів реальної дійсності – це одна з найважливіших функцій, що реалізується в актах комунікації, де оцінка є універсальною (трансцендентною) лінгвістичною категорією, яка виступає одним з найважливіших компонентів процесу комунікації і є різновидом модальності висловлювання [60, с. 176].

Культурний концепт слугує важливим фактором суспільного існування, відтворюючи колективну пам'ять та зберігаючи загальнолюдські цінності. А оскільки мова тісно пов'язана з культурою, то людина репрезентує її через мовне вираження думок. В цілому національно-культурна специфіка формується на основі різноманітних чинників, а саме географічне розташування, історичні події, культурний та релігійний світогляд. Тому національний менталітет формується не один рік і всі вищезазначені фактори впливають на його становлення. Мову слід розглядати у одному полі з мисленням, оскільки уявлення навколишнього світу сприймається за рахунок його розуміння та інтерпретації, а не лише просто споглядання [38, с. 16-17].

Слід зазначити, що досліджуючи культурну специфіку емотивності лінгвісти виокремлюють такі культурні концепти: «ключові слова», концептуальна метафора, культурна конотація, її компоненти, емотивні стереотипи, ментальність і граматична будова, специфіка вираження емоційності в мовах, що належать до різних культурних ареалів [72, с. 56]. У процесі перекладу з однієї мови на іншу особливо актуальними стають знання про національно-культурну специфіку картини світу, що виявляється в кодів мов, які використовуються. Тому емотивний компонент семантики мови природно розглядати у складі його культурологічного аспекту.

Емотивний потенціал мови розглядається у безпосередньому зв'язку з міжмовною комунікацією. Сучасні умови здійснення міжкультурної комунікації досить різноманітні та багатогранні. До компонентів культури, що мають національно-специфічне забарвлення, можна віднести насамперед такі:

- 1) традиції (або сталі елементи культури) та звичаї;
- 2) повсякденну культуру, що тісно пов'язана з традиціями;
- 3) вербальну та невербальну поведінку (звички представників певної локальної культури, прийняті в цьому соціальному колі норми спілкування), а також пов'язані з нею кінестетичні коди, які використовують представники лінгвокультурної спільноти [38, с. 11];

4) «національні картини світу», що відображають особливості сприйняття навколишнього середовища, національні особливості мислення представників тієї чи іншої культури [32, с. 115].

Г. А. Брутян вважає, що ядро мовних картин світу збігається у носіїв різних мов і культур. Відмінності, що лежать на периферійних ділянках, створюють додаткове бачення світу. Саме це додаткове бачення світу, опосередковане тією чи іншою конкретною мовою, має національно-культурну специфіку [32, с. 116].

В. І. Шаховський зазначає, що відображення емоцій в семантичній системі кожної мови має свою національно-культурну специфіку. Вони «нав'язуються» мовному колективу етносу різними когнітивними сценаріями, які асоціюються з тим чи іншим термінопоняттям емоції. При цьому слід враховувати, що когнітивні сценарії емоцій сформовані не універсальною людською біологією і психологією, а культурою конкретного етносу і його національно обумовленими рефlekсами [80, с. 22].

Взаємозв'язок мови та культури створює передумови для виникнення культурно-специфічної лексики. Зрозуміло, що кожна національна мова має індивідуальну, простішу чи складну систему передачі культурно-специфічних одиниць, що має не тільки семантичні, але й фонематичні особливості, які повинен знати й правильно передавати кожен перекладач [64, с. 277].

Етноспецифічність понять і уявлень зумовлюється не лише особливими, притаманними саме для цієї лінгвокультурної спільноти предметами, явищами, артефактами культури, але й особливостями їх мовного та мовленнєвого конструювання та вживання, психологічними особливостями сприйняття навколишнього середовища та особливими «картинами світу», що утворюються в межах певної національно-лінгвокультурної спільноти [32, с. 116].

На думку В. Гумбольдта лексика емоцій у різних культурах має свої типологічні характеристики: емоції соціально та культурно детерміновані. Він говорив про те, що мова є засобом відображення почуттів та думок народу, який розмовляє цією мовою. Форма кожної мови тісно пов'язана з духовними задатками народу, який нею розмовляє, і є неповторним індивідуальним утворенням [72, с. 55].

Також існує теорія, що мовні структури та мовлення впливають на ментальність та ментальну поведінку людини. Тому мова розглядається як національний феномен завдяки якому розглядаються риси національного характеру носіїв мови. У США значно поширеною є концепція Ф. Боаса, а пізніше Е. Сепіра, Б. Уорфа, у межах етнолінгвістики, яка дістала назву гіпотези лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа. Відповідно до неї в національній мові відображаються ті риси позамовної дійсності, які є важливими для носіїв цієї мови та культури. А. Вежбицька поділяє ідеї Е. Сепіра та стверджує, що не тільки думки можуть бути «продуманими» однією мовою, але й почуття можуть бути відчуті в межах однієї мовної свідомості, а не іншої. Дослідниця зазначає, що мова – це лише шлях до розуміння культури, а найбільш чутливим показником культури є лексика [72, с. 55].

Тобто А. Вежбицька зазначає, що емоції культурно-специфічні. Порівняльний аналіз концептосфер різних етносів дозволяє побачити особливості національно-специфічної свідомості людини, зафіксувати відбиті на вербальному рівні подібності та відмінності мисленнєвої діяльності народу, специфіку його ментального світу, національного характеру [74, с. 244]. Однак існують думки науковців, які вважають, що кожна мовна особистість переживає ті самі базові емоції, які притаманні всім народам, відрізняється лише рівень їхнього вираження [72, с. 55].

Загальнопоширеною є ідея, що існує 5 базових емоцій: любов, страх, злість, щастя, смуток. Проте думки інших науковців відрізняються. П. Екман, спеціаліст в області психології емоцій, виділяє 6 базових емоційних проявів: гнів, страх, відраза, подив, сум, радість. Психолог Р. Плутчик виокремлює 8 фундаментальних емоцій, які в свою чергу об'єднує в пари, пов'язані спільною дією: гнів-страх, схвалення-відраза, радість-зневіра, очікування-подив. К. Є. Ізард, американський психолог, запропонував найбільш ґрунтовну класифікацію, виділяючи 10 фундаментальних емоцій: інтерес-хвилювання, радість, горе-страждання, гнів, відраза, презирство, страх, подив, сором, провина [51, с. 45].

Таким чином, бачимо, що вчені мають однакові думки щодо таких концептів емоційни станів як радість-щастя, страх, гнів-злість. Емоційні прояви відрази та подиву відносять до базових переважна більшість вчених, в той же час їх думка

значно різняться стосовно решти емоцій, наприклад, любові, суму, схвалення, недовіри, очікування, страждання, сорому та провини.

Емоційний концепт є етнічно, культурно зумовленим, складним структурно-смысловим утворенням, що базується на понятійній основі. Першою важливою умовою появи емоційних концептів, що першочергово існують в понятійній формі є спільна колективна діяльність; іншою – соціалізація особистості [16, с. 49-50]. Етнічна специфіка емоційних концептів зумовлена традиціями, звичаями, особливостями побуту, стереотипами мислення, тобто тими соціо-психологічними характеристиками, що формуються впродовж історичного розвитку етнічної спільноти [38, с. 13].

Для англійців характерним є більша стриманість в емоційному плані порівняно зі слов'янами. Англійські співрозмовники високо цінують особисту незалежність, в той час як вияв емоцій скорочує комунікативну дистанцію. Зокрема у їхній емоційній картині світу превалюють такі оцінні концепти як добро, зло, совість, сором, гордість, скромність, терплячість, любов, ненависть та гнів. Концепт добро в англійському соціумі оцінюється як позитивне, хороше явище, а зло – як щось шкідливе, негативне, неправильне, протизаконне; совість розглядається як частина свідомості і прояв самоконтролю; сором виражається у визнанні невідповідності своїх дій етичним нормам і це почуття пов'язане з емоційними переживаннями [38, с. 16-17].

Зрозуміло, що кожна культура несе ряд правил, яких потрібно дотримуватися, навіть у емоційному плані. Такі стереотипи та норми регулюють рівень прояву емоцій. Наприклад, коли потрібно сміятися, а коли це заборонено. Для незалежних культурних моделей, наприклад, американської характерним є пропагування позитивного сприймання життя, важливо бути щасливим, це чи є не єдиною метою життя. З самого народження індивід живе в такому оточенні і на підсвідомому рівні вже сприймає життя так, щоб бути націленим на позитив і бачити в кожній невдачі та проблемі навпаки розуміння, що все можна перебороти і жити далі.

Таким чином, враховуючи вищезазначений матеріал можна сказати, що національно-культурна специфіка проявляється на всіх рівнях мови. Емоції як компонент культури тісно пов'язані з когніцією та здатністю кожної мови до їх

вербалізації. Помітним є той факт, що відображення навколишнього світу у мовній системі має свої характерні особливості через відмінності у специфіці бачення світу.

1.3. Засоби вираження емотивності в англomовному художньому дискурсі

Художні тексти виступають важливим джерелом вивчення шляхів вербалізації емоцій в тій чи іншій мові, характерним для нього є опис людських почуттів та переживань за допомогою мовних засобів разом з контекстом та мовною ситуацією. Тож текст – це об'єкт лінгвістичного аналізу, продукт вироблений діяльністю та зафіксований у вербальній формі [16, с. 96]. Таким чином, стає очевидним, що емотивність є невід'ємним компонентом художнього дискурсу. Тому аналізуючи це поняття потрібно розуміти, окрім природи людських емоцій, характерною властивістю яких є предметність, тобто спрямованість на світ, та суб'єктивність (приналежність суб'єкту), також і особливості текстової семантики [65, с. 276].

У ході концептуального моделювання емотивності беруться до уваги референційний, інтенційний, рецептивний аспекти текстової семантики [14, с. 134]. У свою чергу, на основі цих компонентів було сформовано три характерні особливості емотивності: предметність (наявності в художньому тексті емоціогенних знань), залученість (втілення емоційних задумів автора у тексті), сугестивність (вказівка на ймовірне емоційне реагування читача на текстову дійсність) [65, с. 276].

Мета емотивної функції слова, тобто психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об'єкта, адресата мовлення, виражається за допомогою конотації. Нині відомо три основних напрямки у вивченні проблем конотації мовних засобів. Семіотичний напрям, де досліджуються мотиви, в залежності від яких особа, яка говорить, вибирає ті чи інші мовні засоби (Л. Єльмслєв, Р. Барт). Лінгвістичний аспект (Ш. Баллі, В. М. Телія, В. І. Говердовський, В. І. Шаховський) представлений кількома різновидами: стилістичним, лексичним (вивчає засоби створення додаткового значення слів, виразів, що надають їм експресивності, яскравості) та культурологічним (конотація розглядається як семантична частина значення, що доповнює відомості про об'єктивно існуючу реалію специфічною національною інформацією) [68, с. 322].

Основною функцією емотивності полягає в тому, аби здійснити прагматичний вплив на адресата. Також вона слугує стимулом для емоційності мовця у формується за допомогою емотивних мовних засобів та «емоціогенної» інформації, що викликає певну емоційну реакцію у отримувача. На думку В. І. Шаховського, емотивний текст є своєрідною «будівлею», в якій представлені всі «поверхи» емотивності мови і всі канали її мовного вираження, тому що саме на семантико-синтаксичному рівні найкраще виявляється тісний взаємозв'язок мисленнєвої і мовної діяльності людини [81, с. 56].

Існує багато джерел емотивності тексту, які трактуються вченими по-різному. З одного боку, основним джерелом емотивності тексту є емотивні мовні засоби. Способи маніфестації емотивних ситуацій в художньому тексті різноманітні: «від згорнутих (семний конкретизатор, слово) і мінімально розгорнутих (словосполучення, речення) до максимально розгорнутих (фрагмент тексту, текст)» [65, с. 277]. Серед основних джерел емоційності тексту Т. Адамчук виокремлює такі засоби: використання невербальних засобів; авторське оповідання; авторські неологізми; пряма чи опосередкована номінація емоцій; дешифратор емоцій, яким може бути дублююча емоційна конструкція, контекст, ремарки автора тощо; переважання лінгвістичного чи паралінгвістичного засобу [55, с. 107].

Для В. А. Маслової основним джерелом емотивності тексту є зміст. Автор та персонаж займають центральне місце у художньому творі. Автор виражає та відчуває почуття, які мають суб'єктивне забарвлення, персонажу приписуються почуття автором, що відображаються у тексті як об'єктивно існуючі в дійсності. На рівні цілісного тексту персонажі та авторська свідомість переплітаються та утворюють емотивну складову тексту. Однак слід зауважити, що образ автора та персонажа часто суперечать один одному і є нерівноправними [65, с. 277].

Як стверджує В. І. Шаховський, лексична одиниця, головна функція якої полягає у вираженні емоції мовця, вважається емотивом. Також він ввів наукове поняття емосеми, сутність якого розкривається як окремий вид сем, що співвідносяться з емоціями того, хто говорить. До основних функцій емотивів належать емоційне самовираження та оцінка. Науковець зазначає, що емотивів з

негативною оціночною семантикою у багатьох мовах в кількісному відношенні більше, ніж емотивів з позитивною оцінювальною семантикою [74, с. 245].

У своїй семантичній структурі емотиви обов'язково містять емоційний компонент. Якщо слово виражає чи може виражати емоції, то його можна вважати емотивним, саме в цьому полягає функціональна ознака емотивів. В даному випадку функція емотивів полягає в емоційному самовираженню, тобто мовець не має на меті викликати якусь емоцію (в той час як експресивна лексика спрямована на адресата) [55, с. 107]. У залежності від типу емотивної семантики, вони поділяються на афективи, в яких емотивна семантика складає єдиний зміст семантики слова (*Ah! Gee! Why!*), та конотативи, в яких емотивні семи супроводжують основне логіко-предметне значення: (*rascal, rogue, scamp*). Ці обидві групи лексики є емотивними як у мові, так і у мовленні [54, с. 182].

Також В. І. Шаховський виділяє три типи емотивності слова (власне емотивність, емотивність як одна з реалізації семантики слова і контекстуальна емотивність). Вони співпадають з рівнями емотивності, зокрема перший рівень – емотивне значення, яке виступає основним, ядерним компонентом семантики, другий – виражається конотацією як компонентом значення слова, третій – рівень потенціалу, який не вносить змін в семантику слова, але під час реалізації в тексті, виявляє приховану конотацію слова [13, с. 27].

Науковець схиляється до думки, що емотивне значення слова не відображає емоції лише певного мовця, воно не є притаманним лише одній особі, а навпаки демонструє узагальнене відображення соціальних емоцій [55, с. 104]. Емотивне значення слова, за Л. Г. Бабенко, – це значення, «у якому певним чином представлені (виражені чи означені) емотивні смисли» [4, с. 41]. У складі емотивного фонду вона виділяє такі групи слів: емотиви-номінативи з первинними емотивними смислами (*хвилювання, радість, плач*); емотиви-номінативи з включеними смислами (переповниться / переповняться, наповнюватися чимось надміру (певним почуттям, переживанням)); емотиви-експресиви (*ох!*) [4, с. 89].

Емоції можуть бути виражені різними способами: у вигляді емоційних реакцій, що є зовнішнім способом вираження емоцій, або у вигляді емоційного стану, яке

відображає внутрішні переживання людини, але при цьому не має зовнішнього вираження. Так як емоційні реакції є зовнішнім способом вираження емоцій, то одним з їхніх елементів є вираз емоцій за допомогою мови: різного роду вигуки, запитання, вигуки, адже мова – не лише унікальний засіб спілкування, пізнання навколишнього світу і впливу на слухача, але й один із засобів самовираження. Поняття емотивних засобів вираження дуже тісно пов'язане з категорією емотивності, «тобто з вираженням емоцій, при якому спілкування зберігає свою життєвість, природність, емоційність» [11, с. 65]. Однак вони не синонімічні. За визначенням Іонової, «емоції в тексті є відображенням різних аспектів людської емоційності і в той же час є характеристикою мовних і текстових засобів, службовців для кодування емотивного змісту» [25, с.6]. Тобто емотивність охоплює всі мовні засоби відображення емоцій людини.

З метою передачі певних емоцій і почуттів можна виділити наступні типи актуалізації (словесної представленості) різних мовних засобів:

1) номінативно-описовий – в контексті, який характеризує появу, прояв або переживання певного почуття, з одного боку, використано лексеми, що номінують почуття, а з іншого – автор уживає мовні одиниці, які описують жести та міміку, що супроводжують такий душевний стан героя. Це дозволяє адресатові однозначно визначити почуття і уявити особливості його прояву;

2) описово-виразний – актуалізація в контексті одиниць, що характеризують прояв почуттів і лексем, які виражають певний стан;

3) номінативно-виразний – вживання лексики на позначення почуттів, разом з мовними одиницями, які виражають ці емоції або почуття [3, с. 11-12].

Слід зазначити, що відповідно до підходу емотивності В. І. Шаховського, існує три групи лексики для мовної репрезентації емоцій:

1) номінація емоцій (лексика, що називає емоції) – слова *fright, anger, surprise* містять поняття про певні емоції, тоді як семантика емотивів виражає внутрішній емоційний стан людини, її свідомості та психіки;

2) дескрипція (лексика, що описує емоції) – свідоме вираження емоційного стану мовними засобами. Опису підлягає, як правило, не емоція в цілому, а її

зовнішня експресія: міміка обличчя, очей, губ, пантоміміка, тембр голосу, інтонація тощо;

3) експлікація (лексика, що виражає емоції) безпосереднє вираження емоцій через: афективи, конотативи та потенціативи [69, с. 258].

Семантика слів перших двох груп є нейтральною, із домінуванням в їхній семантичній структурі логікопредметної семи; слова ж третьої групи є емотивними, репрезентованими двома різновидами: афективами як словами з емотивним значенням – це вигуки, лайлива, вульгарна і нецензурна лексика; конотативами як словами з конотативним значенням (слова вторинної семантики), породженим логікопредметним компонентом свого значення – це деривати, котрі утворені афіксами емотивно-суб'єктивної оцінки, семантичні деривати, сленг, жаргон тощо [37 с. 413].

Під афективом російський германіст розуміє слово, значення якого є єдиним способом вербалізації емоції, без її найменування (вигуки, вигуківі слова, лайлива, пестлива, нецензурна лексика). Конотатив В. І. Шаховський визначає через семантичну структуру слова й апелює до його емотивно забарвленої семи, або семими емотивно-суб'єктивної оцінки. Серед лексики, що виражає емоції, особливе місце займають вигуки. Деякі лінгвісти (Р. А. Бурдакова, Є. Є. Корді, А. А. Реформатський) вважають, що вигуки взагалі не мають предметно-логічного значення, тобто не означають поняття. Проте ми поділяємо думку В. І. Шаховського, що емотивна лексика, незалежно від питомої ваги емотивної семантики, має понятійний компонент. Емотиви виражають і емоцію, і поняття, пов'язане з цією емоцією. У реченні вигуки виконують комунікативну й емотивну функції, що свідчить про їх важливу роль у мовленнєвому акті [54, с. 182].

На думку Кузенка Г. М., мовні засоби, що виражають категорію емотивності у тексті, проявляються на всіх рівнях: фонетико-графічному, морфологічному, лексичному і синтаксичному, графічному [43, с. 77].

Емоційні елементи та емотивні засоби на фонетичному рівні несуть додаткову інформацію, яка виражається інтонацією, темпом, мелодією, тембром, наголосом, сполученням фонем, різними видами пауз, стиків, ритмів, а також подвоєнням чи римуванням комбінацій типу: *helter-skelter*, *teeny-weeny*, *hickety-pickety*, більшість

яких мають жартівливий відтінок [19, с. 77]. До таких засобів відносять знак оклику (*Paula: After a hard campaign – victory!*), знак питання та знак оклику (*You adorable child?!*), великі літери (*I KNOW ALL THAT!*), три крапки (*It's ... exhilarating*), тире й дефіс (*“No – thank you!” said Bertha*) [55, с. 107].

На фонетичному рівні дослідники висловлюють припущення про існування зв'язку між входженням певного звуку до складу слова та значенням цього слова. За їх твердженням, звук може викликати у свідомості мовців певне значення, тобто заміщати собою предмет чи дію, стаючи їхнім символом. А оскільки явища реального світу оцінюються тим, хто сприймає, то його оцінки переносяться і на звуки, що супроводжують ці явища. Так виникають символічні значення звуків, які поширюються на звуки мовлення [71, с. 3]. При цьому певні звуки здатні викликати відповідне коло асоціацій. Явище звукосимволізму привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (дослідження І. М. Горєлова, В. В. Левицького, Л. Блумфільда, Д. Кристала). На сучасному етапі можна стверджувати, що фонемі несуть головним чином інформацію сенсорномотивного характеру. Наприклад, звукосполучення [sl] передає неприємні асоціації: *slither, slug, sloppy* і т.ін. Негативні почуття викликає також звукосполучення [kr]: *crash, crack, crunch* та ін. [54, с. 182].

На графічному рівні виражається за допомогою спеціальних шрифтів, наприклад, курсиву, написання слів великими літерами – капіталізація, членування слова – дефіксацію (графічні стилістичні прийоми) [18, с. 239].

Емоції на морфологічному рівні виражаються в словах, емоційне ставлення яких до предмета або явища зумовлене граматичними способами та особливими афіксами. Наприклад, іменні суфікси негативної оцінки: -ard, -eer, -ster/-aster (*hipster*) та напівафікс -monger (*scare-monger*). Зворотній ефект мають суфікси -y (*daddy*), -let (*chiklet*), -kin (*lambkin*), створюючи позитивні конотації. Сюди також відносять індивідуальні неологізми та авторські okazionalizmi (*poisoner – кухар, frog-eater – француз*) [43, с. 78].

На лексичному рівні відбувається вербалізація власних емоційних станів та вербалізація емоційних станів інших. Коли мовець сам називає емоцію, яку переживає в даний момент, то спостерігаємо вербалізацію власного емоційного стану,

так можна використовувати різні частини мови (*hope, happy, angry, unhappy, poor, happiness, despair, seriousness, interest*). Під час вербалізації емоційних станів інших мовець робить припущення про емоційний стан іншої людини, орієнтуючись на ситуацію (*Poor child! poor girl!*) [69, с. 259].

Лексичні засоби вербалізації емоційної концептосфери можуть виступати як первинні, вторинні та непрямі номінанти. З прагматико-семасіологічної точки зору лексеми можуть класифікуватися на прямі номінанти, дескрипції та експлікації. Прямі номінанти емоційних станів реалізуються в мові на предикативному рівні. Дескрипції охоплюють опис міміки, жестів, голосу, особливостей мовлення суб'єкта. Сюди відносять метафори, які становлять значну складову індивідуального стилю автора, що надає особливої тональності твору. На сучасному етапі мовного розвитку серед засобів вербалізації переважають вторинні та непрямі способи номінації (метафора, метонімія, функціональні перенесення, імпліцитність, ефемізми) [86, с. 128].

Фразеологізми відіграють важливу роль у відображенні національно-культурної свідомості народу та його ідентифікації, вони свідчать про побутово-емпіричний, соціально-історичний та духовних досвід соціуму. На думку Маслової В. А. фразеологічні одиниці пов'язані із фоновими знаннями носія мови, допомагають показати відношення людей до певних ситуацій та об'єктів, дають оцінку тому, що відбувається [32, с. 116]. Їх розподіляють на такі категорії:

- 1) у сукупному фразеологічному значенні;
- 2) у прямому значенні, яке було образно переосмислено;
- 3) у значенні окремих лексем.

Маркованість національної специфіки проявляється завдяки наявності специфічних компонентів для конкретного народу, які утворюють фразеологічну одиницю. Це можуть бути реалії, відомі тільки одним представникам нації, слова, спільні для певної культури, релігії, топоніми, антропіми, гідроніми тощо.

Серед емотивної лексики часто зустрічаються слова, які належать до так званого зниженого стилістичного тону: колоквіалізми, діалектизми, сленгізми, жаргонізми, вульгаризми. Використання таких слів у мовленні викликане певними

прагматичними цілями і створює жвавість та наочність живого мовлення [43, с. 79]. Також варто зазначити, що до лексико-стилістичних засобів вираження емотивності відносять порівняння, епітети, фразеологізми, які влучно відображають національно-культурну специфіку та емоції індивідів [43, с. 81].

Найчастіше передача емоцій в англійській мові відбувається за рахунок прикметників або псевдодієприкметників, а не дієсловами, що позначають пасивний емоційний стан. Навпаки, емоційні дієслова відіграють більш активну роль суб'єкта. Варто зазначити, що англійські неперехідні емоційні дієслова зазвичай передають негативні відтінки, що свідчить про важливу особливість англійської культури, для якої характерно сприймати поведінку без особливого схвалення з підозрою та збентеженням [23, с. 73].

На синтаксичному рівні для вираження емоцій можуть вживатися окличні, питальні, еліптичні, інвертовані речення, вставні елементи, клішовані (*how, what a, such a*) та емотивно-підсилюючі структури (*how much, very much, those*). Чим вищий ступінь емоційного напруження, тим вищий ступінь дезорганізації синтаксичної структури. Перерваність, повтори, незакінченість синтаксичних конструкцій характерні для високої концентрації емоцій [54, с. 182].

Таким чином, бачимо, що емотивність тексту спрямована на формування у читача бажаної емоційної реакції на образність тексту. Цього можна досягти завдяки емотивним засобам (Додаток А, Б), зокрема емотивній лексиці, до якої лінгвісти відносять слова, в лексичному значенні яких міститься певна оцінка позначуваних ними явищ, а лексика емоцій включає слова, предметно-логічне значення яких складають поняття про емоції. Емоційний стан людини певною мірою виражається за допомогою різноманітних лексичних та семантичних засобів, і відповідно потрібно чітко дотримуватися конструкцій та прийомів для точності та влучності виразів під час передачі емоційних станів.

Як висновок до першого розділу можна сказати, що вираження емоцій притаманне для всіх людей, вони допомагають розуміти один одного. Індивіди, які належать до різних національностей, здатні безпомилково сприймати вираження людського обличчя. При цьому різні культури по-різному відносяться до різних

емоцій, наділяючи переживання і прояв окремих емоцій соціальної конотації, яка впливає на виховання і соціалізацію, а це, в свою чергу, здійснює вплив на систему уявлень про світ, соціальну організацію і семантичне втілення тих чи інших елементів у структурі значення емоційної лексики. Варто зазначити, що кожна відома мовна система має ряд емоцій та певне уявлення про їх характер, причини, що їх зумовлюють тощо. Позначення емоцій забезпечує норму культури спілкування в даній мовній спільноті та водночас різні відхилення від неї у групових субкультурах. Для цього в лексиці будь-якої мовної спільноти існує базовий набір синонімічних позначень емоцій для опису тієї чи іншої емоції. Кожна мова має свою специфіку, зокрема різниця у кількості емотивних засобів, розподілі на частини мови тощо. Це потребує від мовців набагато більшого усвідомлення вираження емоцій в мовленні у межах певної культури, щоб точно відтворювати свої переживання й емоційне ставлення до певних подій.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗАСОБІВ ЕМОТИВНОСТІ НА ОСНОВІ РОМАНІВ М. ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ» ТА «ЗАПОВІТИ»

2.1. Специфіка перекладу засобів вираження емотивності у художніх текстах

Метою нашої роботи є дослідження особливостей перекладу засобів вираження емоційних концептів з англійської на українську мову з урахуванням національно-культурної картини світу. Тому спочатку з'ясуємо, чому відображення емоцій в мові є значною проблемою для перекладу.

Слід зазначити, що емоційне вираження зазвичай відбувається через використання імпліцитних форм, а саме: натяків, алегорій, двозначностей, які абсолютно не піддаються прийнятому трактуванню в іншій мові. Другим аспектом виступають складні символи, що є характерними для художнього тексту (фразеологічні звороти, метафори, які часто займають великий текстовий простір під час перекладу). Такі елементи не завжди мають сталий український відповідник, а якщо і існує еквівалент в мові реципієнта, то можливе спотворення змісту як з стилістичної точки зору, так і з емотивної. Третім чинником, що зумовлює складність перекладу є те, що неможливо створити певну систему універсальних способів адекватної передачі емотивного навантаження висловлювання і тексту оригіналу [103].

Особливості психічного феномену емоцій, а також специфіка їхнього вираження в контексті конкретної культури створюють труднощі під час перекладу. Нами було проаналізовано як перекладач вирішує проблему щодо збереження національно-культурної специфіки вияву емоцій у мові оригіналу та водночас відтворити її так, аби вона була зрозуміла для реципієнтів – носіїв культури мови перекладу [89, с. 165].

Одна з основних функцій категорії емотивності – здійснення прагматичного впливу на читача. Він забезпечується завдяки вживанню емотивно маркованих засобів у художніх текстах, які мають на меті викликати перлокутивний ефект у

адресата. Такі емоційно марковані або емотивні засоби відіграють значну роль, оскільки забезпечують розуміння читачем внутрішнього світу персонажів, тобто сприяють розкриттю творчого задуму автора [78, с. 332].

Художній текст в першу чергу співвідноситься зі світом емоцій і почуттів особистості, невід'ємною частиною якого є опис людських почуттів, переживань тощо. Він складається з суттєвої емотивної складової і вирізняється особливим широким підбором і характером використання мовних засобів, які підпорядковуються основним естетичним, комунікативним, впливовим завданням цих текстів – образно, емоційно, оцінно відтворювати об'єктивну дійсність через художні образи за допомогою мови [62, с. 149].

Складність, нечіткість, різноманіття емоційних концептів відображається у їх вербалізації, що робить переклад художнього тексту одним із найскладніших видів перекладної діяльності, який зазнає «втрат». Художній переклад – це вид оригінальної художньої творчості, в процесі якої літературний твір, що існує однією мовою, максимально повністю створюється художніми засобами іншої мови, стаючи новим єдиним цілим змісту та форми в умовах іншої мови та етнокультури, повноцінним літературним твором інтерпретаційного мистецтва [86, с. 127-128].

Переклад як один з видів комунікації піддається загальним закономірностям теорії комунікації: будь-яка інформація проходить через індивідуальне осмислення людиною, несе своєрідний відбиток його індивідуальності, тобто інформація на вході і виході неідентична. В умовах перекладу ступінь неідентичності значно зростає, що призводить до лакунізації та міжкультурної асиметрії. О. А. Бурукіна вважає, що переклад з однієї мови на іншу становить не що інше як трансформацію менталітету [46, с. 85].

У кожній мові прагматичний потенціал може виражатися по-своєму. Тому такі відмінності зумовлюють деякі зміни у тексті. Перекладач виступає у цьому випадку фільтром, що пропускає з оригіналу ту інформацію, яка стане доступною в перекладі для вторинного реципієнта, лупи, надаючи більшої уваги деталям, які б могли пройти повз увагу читача, хоча вони несуть велике значення для всього твору.

У процесі перекладу слід дотримуватися принципу кооперації Грейса, зокрема таких факторів: якості, де спотворення перекладу є неприйнятним, кількості, що свідчить про те, що текст перекладу має містити той обсяг інформації, що і оригіналі, релевантності (текст перекладу має бути когерентним), способу, відповідно до чого текст мови перекладу має бути чітко сформульованим, намір автора має бути збереженим, двозначність перекладу допускається лише якщо це задумано автором. Перекладачеві художнього твору не варто обтяжувати текст великою кількістю приміток, необхідно в такому випадку вдаватися до прагматично зумовлених трансформацій, аби інтерпретація перекладу була релевантною цільовій аудиторії [46, с. 86].

Тому відтворення необхідної прагматики художнього твору викликає труднощі для перекладача. Йому необхідно відшукати у мові перекладу відповідник з еквівалентним оригіналу прагматичним значенням; складність відтворення комунікативно-прагматичного змісту образу персонажу; неможливість використання усіх видів перекладацьких трансформацій у зв'язку з необхідністю забезпечення рівноцінного комунікативного ефекту.

На думку Л. В. Кушніної, українська та англійська мовна свідомість різноманітна, вона специфічна для кожної мови та культури, володіючи певним етнокультурно специфічним сенсом. Кінцева мета перекладача в сучасному світі полягає у виявленні і транслюванні доступними засобами національної специфіки обох культур, тобто в мінімізації асиметрії міжкультурної комунікації [46, с. 86].

Перекладач як професіонал, своєрідний медіатор культур, для якого характерна полікультурність, має не просто донести до іншомовного реципієнта певну фактологічну інформацію, а викликати у нього емоції, максимально наближені до тих, які оригінал даного висловлювання або текстового уривку викликає у носія вихідного мови. На думку, А. Д. Швейцера, якщо зміст вихідного і кінцевого тексту сприймається по-різному їх одержувачами, то з цього випливає, що переклад як двомовний акт не досяг своєї мети» [82, с. 239]. Тобто науковець пояснює, що потрібно не лише віднайти смислові відповідники, але й функціональні еквіваленти,

що «здатні викликати у іншомовного одержувача реакцію, схожу з тією, що дане повідомлення викликає у тих, хто читає або чує його в оригіналі» [82, с. 221].

Досить вагомим фактором, який впливає на переклад є співвідношення знаків двох мов, який відображає конотативний зміст мовного знаку. Це пояснюється тим, що кожен народ вкладає у мовні одиниці свої емоційні уявлення. Конотація – це семантична сутність узуального чи okazіонального характеру, яка входить у семантику слова і виражає емотивно-оцінне ставлення до дійсності. Конотативне значення – це нове вторинне значення, яке виникає в мовленні, а згодом засвоюється мовою [50, с. 186].

Тому задля подолання цих перешкод співрозмовники повинні мати адекватну емоційно-оцінну компетенцію, яка включає знання загальних культурних кодів емоційного спілкування, знання емоційних доміант цих кодів, знання правил та їх кореляцію, знання маркерів емоційно-етнічної ідентифікації, знання і володіння засобами номінації, експресії і дескрипції своїх і чужих емоцій в обох лінгвокультурних кодах. Оскільки визначення того чи іншого значення емоційної одиниці залежить від багатьох чинників, у тому числі і невербальних, частіше семантичні можливості мовного знаку проявляються значно різноманітніше, ніж вони представлені в словниках [55, с. 106]. Таким чином, це може проявлятися під час перекладу слів з емотивною семантикою у статусі конотації, а саме метафори, фразеологізми, неологізми, okazіоналізми, а також лексеми, що описують емоції – контекстуальні емотиви.

Аналізуючи особистість перекладача, не варто забувати і про те, що одним з можливих факторів, який також впливає на рівень насиченості тексту перекладу емоційними концептами, є гендерна приналежність. Наприклад, чоловікам більш притаманна лаконічність, вони оперують поняттями з широким значеннями, вони схильні до використання лексики зниженого стилю, в той час як жінка-перекладач частіше диференціюють поняття, надаючи їм додаткового забарвлення, вони підбирають складніші синтаксичні конструкції, вдаються до описового перекладу. Однак цей фактор не можна приписувати всім перекладачам, оскільки кожна людина індивідуальність і інтерпретує світ через призму свого бачення [24, с. 13].

Таким чином, для адекватності перекладу художніх текстів з англійської мови на українську необхідно правильно зрозуміти та трактувати комунікативний намір автора і відтворити оригінал, знайшовши в мові перекладу такі мовні засоби, що матимуть той самий ефект, що і в джерельній мові, тобто викликати таку ж реакцію в українського реципієнта, яку англійський текст викликає в англомовного читача.

Для перекладача важливим також є вибір стратегії перекладу, що також визначає напрямок руху і вибору перекладацьких методів і прийомів. Стратегії зазвичай розглядаються як процедури, що використовуються для розв'язання перекладацьких труднощів. Її вибір залежить від мети перекладу та умов його виконання. Потрібно розуміти і мати бачення, для кого і для чого потрібно зробити переклад, тобто визначити цільову аудиторію та кількість наявних перекладів певного твору у цільовій мові. Одним із аспектів домінування перекладача як творчої особистості є усвідомлення та урахування ментальної ідентичності нації-носія мови оригіналу та нації-носія мови перекладу [2, с. 10-13].

Так, базуючись дослідженням Л. Венуті, розрізняються стратегію очуження та стратегію одомашнення. Під час вибору першої переклад транслює функцію пізнання інших культур, відтворення оригінальності автора, в той час як вибір стратегії одомашнення свідчить про орієнтацію на цільову аудиторію, чітке дотримання норм мови перекладу та пристосування до культурних традицій нації-реципієнта [2, с. 70].

Приймаючи до уваги аспект адекватності під час перекладу, тобто передачі комунікативно-прагматичного компоненту, відмінних рис у вербальному відображенні дійсності, структурах української та англійської мови, виникає необхідність застосування перекладацьких трансформацій та прийому експресивної конкретизації як способу конкретизації емоційного змісту твору. Це пояснюється більшим ступенем конкретності та експресивності української мови, тому необхідність використання даних прийомів у процесі перекладу з англійської мови є вирішальним під час вибору відповідника для адекватної передачі комунікативного наміру автора. [63, с. 133].

Тож для перекладу емотивних одиниць художнього тексту можуть використовуватися різні перекладацькі прийоми та трансформації. Зокрема серед

граматичних трансформацій найбільше вживаються такі: опущення, додавання, заміна частин мови і порядку слів у реченні через особливості норм української мови та рема-тематичних відношень. До лексичних та лексико-граматичних трансформацій, які використовуються під час перекладу емотем, можна віднести: функціональна заміна, контекстуальна заміна, цілісне перетворення висловлення [67, с. 90-91].

У художньому тексті для розуміння значення різних лексем і адекватного сприйняття тексту варто приймати до уваги контекст, оскільки однакові вигуки, вислови, слова можуть виражати різні емоції [30, с. 132]. Тому для перекладача вплив контексту є важливим фактором, якого не можна оминати у ході роботи. Значні труднощі можуть викликати ті лексичні одиниці, які непрямо описують емоції, таким чином необхідно віднайти у мові перекладу такий відповідний, який би описував ту емоцію, яка була закладена в тексті оригіналу. Тому не достатньо лише знайти словниковий відповідник, потрібно шукати його функціональне і контекстуальне співвідношення за рахунок смислового розвитку або цілісному перетворенню.

Категорія емотивності може проявлятися у перекладі у вигляді словосполучень, словами-емотивами, оціночною лексикою, прямою номінацією емоцій. Крім того що емотивність частіше всього є контекстуальною, вона також проявляється і через складні мовні одиниці як метафори, порівняння, фразеологізми, які охоплюють не тільки окремі лексеми або словосполучення, але й речення, частини тексту [31, с. 107-108]. Такі форми дуже часто не співпадають з англійським або українським відповідником, а тому підбір відповідних еквівалентів не сприяє досягненню перекладацької мети як з емотивної точки зору, так і з стилістичної.

Таким чином, необхідність вибору того чи іншого засобу під час перекладу емотивних засобів у художньому тексті з англійської мови на українську визначається рядом факторів, в тому числі екстралінгвістичними (до них належать відмінності в способах вербального відображення дійсності українців і англійців, а також домінуюча роль передачі комунікативно-прагматичного компонента при перекладі тексту).

2.2. Обґрунтування вибору матеріалів роботи та методів дослідження

Вибір матеріалів роботи пояснюється тим, що категорія емотивності є невід'ємною частиною художнього тексту та актуалізується в ньому завдяки емотивно навантаженим словам, фразам, реченням тощо, які прямо або опосередковано вказують на характер авторських емоційних інтенцій, експліцитно або імпліцитно окреслених у тексті. Ми зосередили увагу саме на сучасних англійських творах та їхніх перекладах, оскільки дане дослідження за своїм спрямуванням має практичне спрямування. Тому ми сконцентруємося на сучасному стані перекладацьких норм і в цьому контексті розглядаємо відповідні тексти-оригінали англійською мовою та їхні переклади.

Тому матеріалом для аналізу англо-українського перекладу емотивних засобів було обрано романи канадської письменниці М. Етвуд «Оповідь служниці» (1985) та «Заповіти» (2019) (продовження роману «Оповідь служниці»). Маргарет Етвуд є представницею таких літературних течій як фемінізм, націоналізм, постмодернізм, постколоніалізм. Письменниця створила власний стиль, створюючи глибокі сюжети та передаючи широкий спектр емоцій та людських переживань у своїх творах. Вона займає провідне місце у світовій літературі, започаткувавши «епоху Маргарет Етвуд». Письменниця займала активну соціальну позицію, була віце-президента Асоціації письменників Канади у 1980 році, була членом організації «Міжнародна амністія». Саме в той період з'явилися перші збірки творів «Правдиві історії» (1981), які присвячувалися тюрмам, беззаконню, політичним протестам. Таке активне життя, боротьба з тоталітарним суспільством відобразилося безпосередньо у творчості М. Етвуд.

В цілому канадська література є відносно молодого і ще недостатньо вивченою національно культурною традицією. Це пояснюється тим, що Канада як незалежна країна сформувалася недавно. Їй приписувалася ознака постійної залежності від інших країн. Спочатку Франції, потім Великої Британії, згодом Америки. Досить складно було створювати та розвивати культурне і економічне життя в умовах постійної експансії. Країни-володарі намагалися повністю заповнити Канаду своїми культурними надбаннями. Так, в країні почалася масова американізація суспільства.

Однак такі автори як М. Етвуд намагалися нести власну культуру в маси і не слідувати та не запозичувати щось з інших культур. Творчість М. Етвуд також є мало вивченою у сучасному перекладознавстві. Для ідіостилю письменниці характерним є порушення дуже важливих питань, що хвилюють багатьох людей. Зокрема це відношення до жінки, пошук себе, низькі моральні цінності, які нівелюються, привиди з минулого, самоаналіз, втрачені можливості. Варто зазначити, що у своїх творах автор описує події в умовах руйнівної сили науково-технічного прогресу чи екологічної катастрофи.

Характерною особливістю всіх романів М. Етвуд є наявність одного епіграфу або і декількох. Зазвичай їх використовують для того, щоб передати чужу думку в іншому контексті. Автор намагалася налаштувати читача на проблематику, яку описуватиме у творі або ж дати їм підказку, висловити власне ставлення до історії.

Найпоширенішими жанрами, в яких творила М. Етвуд, є антиутопія або дистопія, що є протилежними жанрами до утопії. Характерним для антиутопії є зображення жахливих наслідків нехтування людьми законів природи та бажання отримати необмежену владу. Розрізняють два терміни, що стосуються цього жанру: негативна утопія та антиутопія. Негативна утопія (какотопія, дистопія) характеризує хворий світ, може виступати як контрutoпія. Антиутопія розглядається як заперечення утопії та утопічної орієнтації [104, с. 285]

У аналізованих творах розкривається проблематика аутопічного світу, де суспільство в Республіці Гілеад підпорядковане певному розпорядку і кожен має своє місце і призначення. Порушення правил – смерть чи покарання. У такому тоталітарному та теократичному світі люди, особливо жінки, позбавлені будь-якого права. Жінкам заборонено писати, читати, мати власні кошти, працювати. Їх поділено на касти: Марфи, Дружини, Служниці, Тітки, Нежінки. Всі вони виконують свої обов'язки. Оповідь ведеться від імені головної героїні – Служниці, тому автор активно використала жіночу підсвідомість для висвітлення всіх аспектів пригнічення індивідуального «я». У свої романах М. Етвуд піднімає питання релігійного фундаменталізму, фемінізму, ідеології користування і зловживання.

Героїні романів письменниці мають тяжку непросту долю з великою кількістю життєвих випробувань. Життя жінок описується з погляду самотності. Головні персонажі завжди згадують або цитують людей, які зникли з їхнього життя: тітки, матері, сестри, подруги. Це виступає своєрідним авторським прийомом Етвуд. До прикладу, головна героїня роману «Оповідь служниці» та «Заповіти» постійно цитує людей з минулого. Важко сказати, чи була вона позитивним персонажем у цій історії, однак враховуючи умови в яких їй довелося жити, їй доводилося пристосовуватися до того, що відбувалося, аби просто вижити і відстоювати власну правду.

Головна героїня – Фредова, це було її несправжнє ім'я, оскільки імена служниць у Республіці Гілеад відповідали імені Командова, якому вони служили. Події відбуваються в огороженому великою стіною місті, де постійно вішали свіжі трупи (цікавим є той факт, що Етвуд писала цей роман, живучи в Берліні, можливо на неї вплинула берлінська стіна). Певний час вона перебувала у так званій «Червоній школі», де їх навчали тому, що жінка лише зняряддя для продовження роду, а також основним обов'язкам та правилам, які необхідно було виконувати. У цій школі працювали лише жінки, їх називати Тітками. Найбільш впливовою серед них була Тітка Лідія, яка власне теж є однією з головних героїнь роману «Заповіти». Тітка Лідія виступає сильною жінкою, яка свято вірить у ідею новоствореної Республіки і робить все можливе, аби повернути молодих жінок до своєї віри [105, с. 126-127].

Для обох романів характерне використання стилістичних прийомів та мовних засобів, що відтворюють внутрішній стан героїв та допомагають розкрити прихований підтекст та впливають на читача. Характерною рисою реалізації емоційного концерту в досліджуваних романах виступає використання нейтральних стилістичних одиниць, без надмірного експресивного забарвлення. А оскільки, враховуючи національно-культурну специфіку вираження світу нашого народу, переклад українською мовою передбачає посилення експресивності висловлювань, то вивчення перекладу емотивних засобів у цих романах становить особливий інтерес. Роман «Оповідь служниці» було перекладено українською мовою в 2017 році, а роман «Заповіти» – у 2019 році. Тобто тексти перекладу романів є зовсім новим і

недослідженим у вітчизняному перекладознавстві. Саме це і послугувало основним підґрунтям вибору матеріалу дослідження.

Розрізимо термінологічний апарат дослідження перекладу засобів емотивності у художньому дискурсі. Під методикою І. В. Арнольд, яку ми обрали для дослідження, розуміється спосіб знаходження нового матеріалу, тобто сукупність прийомів спостереження, експерименту та опису, а метод – це підхід до досліджуваного матеріалу, його систематизації і теоретичне осмислення (теорія). Методологія – застосування до процесу пізнання принципів світогляду, тобто співвіднесення отриманих результатів з іншими фундаментальними науками, зокрема з філософією [44, с. 225-226].

У кожному науковому дослідженні можна виділити два рівні: емпіричний, на якому відбувається процес накопичення фактів; теоретичний – досягнення синтезу знань. Відповідно до цього вчені поділяють методи пізнання дійсності на три групи: а) методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент); б) методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання); в) методи теоретичного дослідження (ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод, гіпотеза та припущення, історичний метод) [84, с. 451-452].

Вибір методів нашого дослідження перекладу засобів емотивності зумовлений потребою комплексного та системного опису цього явища відповідно до сформульованих у Вступі цілей та поставлених у роботі завдань. Їх реалізація потребує застосування таких методів дослідження:

1. Описово-аналітичний метод

Описово-аналітичний метод – завдяки цьому методу у роботі було розглянуто англійські емотивні текстові фрагменти та їх переклади українською мовою. Було проведено аналіз засобів реалізації емоцій в художньому тексті [44, с. 225]. Зокрема було виявлено приклади емотем у тексті оригіналу та їх відтворення українською мовою. Розкрито специфіку перекладу емотивних засобів з однієї мови на іншу з врахування національно-культурної інтерпретації світу представників обох мовних осередків.

2. Метод контрастивно-перекладацького аналізу

Метод контрастивно-перекладацького аналізу полягає у зіставному вивченні двох, рідше декількох мов, для вияву їхніх подібностей та розбіжностей на всіх рівнях мовної структури [75, с. 43]. Цей метод лежить в основі контрастивної лінгвістики. Рідна мова розглядається як вихідна модель – «мова-еталон» (source language), з якою за лінією подібностей і головним чином розбіжностей порівнюється, іноземна мова, що вивчається (target language) і навпаки. Таке зіставлення дозволяє отримати дані про ступінь близькості на рівні змісту оригіналу та перекладів та визначити прийоми досягнення динамічної еквівалентності у перекладі.

У науковій роботі цей метод було застосовано для аналізу різнобіжностей вираження емоцій англійською та українською мовою, було з'ясовано, що національно-культурна специфіка картини світу є невід'ємною складовою реалізації категорії емотивності у художньому тексті. Так, для українського перекладу притаманним є підвищений емоційний фон висловлювання, тоді як в тексті оригіналу інтенція автора передається більш імпліцитно за допомогою одиниць з нейтральним змістом.

3. Структурно-семантичний аналіз

Структурно-семантичний аналіз вербальних комунікативних дій здійснюється на лексико-морфологічному (дослідження семантики та граматичної форми) та синтаксичному рівнях (дослідження складності синтаксичної структури) [27, с. 75].

У науковій роботі цей метод слугував для детального аналізу емотивних компонентів у художньому тексті. Було виявлено, що емотивність проявляється на всіх мовних рівнях: фонетико-графічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та навіть на рівні тексту. Оскільки форма проаналізованих романів схожа на щоденник, в якому героїня висловлює свої думки, внутрішні переживання. Так, реалізація емоцій на фонетико-графічному рівні відбувається завдяки таким засобам: знак оклику, три крапки, капіталізація, звуконаслідувальні моделі; на морфологічному рівні – зменшено-пестливі афікси, ступінь порівняння прикметників, які надають семантиці слів різні відтінки оцінки, емоційності, інтенсивності, образності та функціонально-стилістичного забарвлення; на

лексичному – емотивна лексика (вигуки, вульгаризми, сварливі слова), лексика, що описує та виражає емоції, метафори, порівняння, епітети, деякі фразеологізми; на синтаксичному – повтори, окличні речення, звертання, градація, вставні елементи, емотивно-підсилюючі структури та емфатичне дієслово *do*.

4. Трансформаційний метод

Трансформаційний метод дозволяє експериментально визначити синтаксичні та семантичні відмінності між мовними об'єктами через подібності та відмінності трансформацій [39, с. 349].

Це метод у науковій роботі було залучено для аналізу перекладацьких трансформацій у тексті під час перекладу засобів вираження емотивного фону. Зокрема було з'ясовано, які трансформатії залучалися у ході перекладу щоб створити максимально наближений текст до оригіналу за його семантикою, структурою і потенційною дією на читача. Найчастіше перекладач вдавалася до таких перекладацьких трансформацій як смисловий розвиток, додавання, вилучення, дослівний переклад, конкретизація, компенсація. В цілому використання перекладацьких трансформацій було виправданим, оскільки необхідно було передати основну ідею автора, що виражалася емотивними засобами, враховуючи національно-культурну специфіку обох народів.

5. Інференційний аналіз

Інференційний аналіз залучається для відтворення інференційних процесів комунікантів і дозволяє взяти до уваги перцептивні, когнітивні та афективні чинники, які впливають на конструювання емотивних комунікативних смислів. Метою інференційного аналізу є виявлення пресупозицій суб'єктів оцінки та інференцій адресатів, «які вони роблять у процесі реалізації тих чи інших стратегічних цілей у конкретних просторово-часових координатах при спільному фокусуванні на певному об'єкті/ референті і які матеріалізуються в їх вербальних (експліцитно або імпліцитно) і невербальних комунікативних діях» [53, с. 52]. Інференційний аналіз у нашій роботі спирається на дані структурно-семантичного та стилістичного аналізу, які використовувалися для класифікації та визначення емоційно-оцінних компонентів у художньому тесті досліджуваних романів.

6. Контекстуально-функціональний аналіз

Контекстуально-функціональний аналіз спрямований на пізнання тексту як форми вираження авторського суб'єктивного бачення об'єктивності світу. У науковій роботі такий метод слугував для вивчення особливостей реалізації значень лінгвістичних емотивних елементів у різних контекстах з метою досягнення в тексті перекладу комунікативного ефекту тексту оригіналу за допомогою збереження його функції. Також було проаналізовано емотивні засоби через особливості об'єктивації культурно детермінованих концептів у компаративно аспекті художнього дискурсу завдяки розширення меж лінгвокультурного і лінгвокогнітивного вимірів перекладознавчого аналізу [75, с. 42].

7. Інтерпретативний метод

Інтерпретативний метод застосовується для необхідності поглиблення явлень щодо моделювання процедурного виміру перекладацької діяльності та пошуку шляхів забезпечення адекватності і еквівалентності перекладу через застосування точного співвідношення універсальних і варіативних перекладацьких трансформацій [76, с. 114-115]. У науковій роботі зокрема було зосереджено увагу на інтерпретації емотивних засобів на всіх мовних рівнях у перекладах художніх творів з огляду на важливість розуміння механізму віддзеркалення у словесній формі унікального сприйняття й осмислення дійсності перекладачем, що детерміновані особливостями категоризації світу представниками певної лінгвокультури.

8. Метод кількісних підрахунків

Метод кількісних підрахунків спрямований на кількісний опис поведінки різних мовних одиниць у тексті: частоту вживання, їх розподіл у текстах різного жанру, сполучуваність з іншими одиницями тощо [84, с. 452]. У науковій роботі цей метод застосовувався для опрацювання результатів дослідження, що дозволило визначити особливості функціонування перекладацьких трансформацій під час перекладу засобів емотивності на різних мовних рівнях українською мовою та кількісно визначити частоту вживання тої чи іншої трансформації у тексті.

9. Метод графічної та лінгвістичної інтерпретації результатів

Даний метод проводиться з метою систематизації отриманих даних та їх викладу у вигляді діаграм та схем. [85, с. 200]. Завдяки даному методу було розроблено схему засобів вираження емотивності та діаграми частотності використання перекладацьких трансформацій у тексті перекладу українською мовою, що продемонстровані у додатках до наукової праці.

Згідно з метою нашого дослідження хід роботи було проведено у декілька етапів.

На першому етапі було вивчено теоретичну базу із теми, визначено поняття «емотивності», її особливості, підходи до вивчення цього поняття, розглянуто особливості національно-культурної специфіки вираження емоцій. Також було вивчено способи вираження та класифікацію засобів реалізації категорії емотивності в художньому тексті та визначено подальший вектор спрямування нашого дослідження у практичному розділі. На даному етапі роботи було залучено описовий, типологічний, класифікаційний, дефінітивний методи.

На другому етапі було сформовано теоретико-методологічну базу дослідження. Було встановлено способи перекладу емотивних засобів, особливості художнього тексту, специфіку відтворення емотивних засобів у тексті перекладу з врахування мовної картини світу реципієнта та із збереження початкової інтенції автора. Важливим аспектом на даному етапі було обґрунтування вибору матеріалу та методів дослідження. Під час другого етапу було застосовано такі методи: описовий, зіставний, метод аналізу і синтезу, структурний метод.

На третьому етапі увага була зосереджена на виявленні емотивно виражених одиниць у тексті оригіналу та тексті перекладу. Шляхом методу вибірки було визначено одиниці для подальшого аналізу. Завдяки порівняльно-перекладацькому методу було проведено зіставлення емотивних засобів у тексті оригіналу та тексті перекладу та їх функціональний аналіз. На цьому етапі також було використано структурно-семантичний та трансформаційний методи.

На четвертому етапі було проведено узагальнення та систематизація результатів дослідження, сформовано висновки. Отримані дані було відтворено завдяки графічній та лінгвістичній інтерпретації результатів. На цьому етапі також

було залучено метод кількісних підрахунків та системний метод, що спрямований на виявлення закономірностей формування та функціонування систем англійської та української мов з урахуванням типологічних розбіжностей досліджуваних мов.

Отже, у другому розділі було окреслено методологічну базу дослідження та його етапи. Також було обґрунтовано вибір матеріалу дослідження та охарактеризовано специфіку перекладу засобів емотивності та їх труднощі, враховуючи особливості світосприйняття представників українського та англомовного народів.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ЗАСОБІВ ЕМОТИВНОСТІ НА ОСНОВІ РОМАНІВ М. ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ» ТА «ЗАПОВІТИ»

3.1. Аналіз перекладу засобів емотивності на основі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти»

У нашому дослідженні ми зосередили увагу на перекладі засобів вираження емотивності, які проявляються на всіх рівнях мови: фонетико-графічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному, опираючись на вчення Г. М. Кузенка (Додаток Б). Переходячи до практичних аспектів перекладу потрібно зазначити, що в ході дослідження було проаналізовано способи перекладу засобів вираження емотивності на основі тексту оригіналу – романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти». Оскільки невід’ємною частиною художнього тексту є опис людських почуттів та переживань, то він виступає найкращим матеріалом для вивчення способів вербалізації емоцій та їх перекладу.

У даному дослідженні нами було розглянуто 150 прикладів засобів вираження емотивності в оригіналі та 150 прикладів їх перекладу на українську мову, враховуючи національну-культурну специфіку обох народів. Варто також зазначити, що під час аналізу перекладу слід опиратися на такі важливі критерії як адекватність та еквівалентність. Враховуючи велику кількість різних трактувань даних термінів, нами було обрано за основу визначення В. Н. Комісарова: еквівалентність – це реальна смислова близькість тексту оригіналу та тексту перекладу, яка досягається перекладачем в процесі перекладу; адекватність – здатність тексту перекладу здійснювати прагматичну мету перекладу на максимально можливому рівні для досягнення еквівалентності, не порушуючи норм мови оригіналу [33, с. 38].

Під час перекладу емотивних засобів перекладачу потрібно вдаватися до використання різних трансформацій. Зокрема в основу нашого дослідження було покладено класифікацію В. Н. Комісарова, який виокремлює перекладацькі трансформації в залежності від характеру перетворень: лексичні (перекладацька транскрипція, транслітерація, калькування, конкретизація, генералізація), граматичні

(дослівний переклад, розчленування речень, об'єднання речень та граматичні заміни) та лексико-граматичні (смісловий розвиток, прийом антонімічного перекладу, прийом описового перекладу та прийом компенсації) [67, с. 90].

Розглянемо детально приклади перекладу емотивних засобів на різних мовних рівнях, враховуючи національно-культурний феномен української та англійської мов.

3.2. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на фонетико-графічному рівні

На фонетико-графічному рівні основними засобами вираження емотивності виступають ті елементи, які характеризуються інтонацією, темпом, наголосом, паузами тощо: знак оклику, знак питання, великі літери, три крапки, тире й дефіс. Нижченаведений приклад є прекрасним свідченням того як перекладачка намагалася досягти того ж комунікативного ефекту, що і автор оригіналу, враховуючи національно-культурну особливість народу-реципієнта. Так, перше речення в уривку оригіналу написано курсивом, в перекладі воно було відтворено за допомогою непрямої мови, щоб персоналізувати фразу героїні, і збережено знак оклику. У наступному реченні в оригіналі відсутній знак оклику, але перекладач додає цей знак в перекладі, щоб підвищити емоційний фон висловлювання і передати емоцію обурення та ненависті.

But, Aunt Lydia, you must drink this mint tea, it will do wonders for your digestion! Keep your nose out of my digestion, I want to snap at them; but they mean well, I remind myself. Is that ever a convincing excuse when there's blood on the carpet [95, с. 94]? – «Тімко Лідіє, ви мусите скуштувати цього м'ятного чаю, він творить дива з травленням!» Так і хочеться огризнутися: зась вам до мого травлення! Але нагадую собі, що вони зичать мені добра. Чи переконливе це виправдання, коли на килимі з'являється кров [92, с. 95]?

У даному випадку бачимо аналогічний прийом. Перекладач з метою підвищення емоційного навантаження фрази *I was only trying to help* використала знак оклику у перекладі *Я ж хотіла допомогти!*:

“Quiet, please!” “For God’s sake, shut up!” – so the Girl Scout leaders, after a few hurt protests – “I was only trying to help” – ceased and desisted [95, с. 118]. – «Стуліть пельки, заради бога!» – тож лідерки гьорлскаутів, трохи ображено попротестувавши (Я ж хотіла допомогти!), зрештою вгамувалися [92, с. 122].

У наступному прикладі може прослідкувати використання капіталізації, назва *CARNARVON* написана великими літерами задля посилення ефекту страху, тривоги і перекладачка зберегла цей прийом у перекладі також, вдавшись до транслітерації.

Heavy stone steps led up to the front porch. It was framed by a stone archway with a name carved into it in the Celtic lettering you sometimes see on older buildings in Toronto – CARNARVON – surrounded by stone leaves and elvish faces; they were probably meant to be mischievous, but I found them malignant. Everything seemed malignant to me right then [95, с. 107]. – Важкі кам’яні сходи вели до ганку. Його обрамляла кам’яна арка з написом «КАРНАРВОН» кельтським шрифтом, який можна подібати на старих будинках у Торонто, в оточенні листя й ельфійських личок. Вони, певно, були задумані як хитрі, але мені здалися зловісними. Тоді мені все видавалося зловісним [92, с. 110].

Також у текстах досліджуваних романі зустрічається досить велика кількість прийому із використанням трьох крапок для позначення незакінченості або перерваності думки. Перекладачка зберегла даний засіб, аби зберегти зміст висловлення. Наприклад:

“I want ...” he says. I try not to lean forward. Yes? Yes yes? What, then? What does he want [94, с. 111]? – «Я хочу ...», – каже він. Я намагаюся не нахилитися вперед. Так? Так-так? То чого? Чого він хоче [93, с. 125]?

“How did it happen?” I said. “Where are my real ... my other mother and father [95, с. 112]?” с. 112 заповіт – Як це сталося? Де мої справжні ... інші мої мати й батько [92, с. 116]?

Нижче наведено приклад заміни тире в оригіналі на три крапки у тексті перекладу, дотримуючись пунктуаційних правил мови перекладу:

Was I in trouble? “You know, the one – I mean –” [95, с. 267]. – То я в халені? – Ну ви знаєте ... тобто ... [92, с. 281].

Фонетико-графічний рівень вираження емотивності характеризується використанням різних звуконаслідувальних моделей. У матеріалі текстів оригіналу було виявлено декілька прикладів такого явища, що були адаптовані до українського читача. Зокрема така структура як Shh була відтворена у перекладі речень як Цс-с-с та Тсс:

“Shh,” he says. “I could help you. I’ve helped others [94, с. 51].” – Цс-с-с, – каже він. – Я можу допомогти. Іншим уже допомагав [93, с. 60].

“Shhh Be thankful for what you are given,” I whispered back to her. “I’m sure it’s nutritious [95, с. 258]” – Тсс... Будь вдячна за те, що тобі дано, – прошепотіла я до неї. – Я впевнена, він дуже поживний [92, с. 271].

Тож як бачимо для відтворення засобів емотивності на фонетико-граматичному рівні у текстах перекладу аналізованих романів було використано знак оклику, три крапки, капіталізація, звуконаслідувальні моделі, що відповідають особливостям цільової мови.

3.3. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на морфологічному рівні

Реалізація категорії емотивності на морфологічному рівні відбувається за рахунок таких засобів як афіксація, ступінь порівняння прикметників, які надають семантиці слів різні відтінки оцінки, емоційності, інтенсивності, образності та функціонально-стилістичного забарвлення. Це дозволяє посилити рівень сприйняття слів та здійснює вплив на емоційний стан людини.

Таким чином, розглядаючи наступний приклад можемо побачити, що автор використовує слово *jobbie* з зменшено-пестливим суфіксом -іє, хоча перекладач обрала нейтральний відповідник *справи*, тим самим не зберігаючи вихідну форму оригіналу:

It’s strange, now, to think about having a job. Job. It’s a funny word. It’s a job for a man. Do a jobbie, they’d say to children, when they were being toilet-trained [94, с. 134]. – Тепер дивно навіть подумати про те, щоб мати свою

роботу. Робота. Роби свої справи, казали дітям, коли привчали їх до горщика [93, с. 154].

Хоча у нижченаведеному прикладі перекладачці вдалося дібрати для лексеми *Baby*, яка є своєрідним символом твору, відповідник з позитивною конотацією – *Крихітка*. Такий відповідник характеризується високою емоційною оцінкою і впливає на емоційну сферу читача:

There were a lot of Baby Nicole posters: ALL GILEAD BABIES ARE BABY NICOLE [95, с. 48]! – У натовпі були чимало плакатів про Крихітку Ніколь: «УСІ ДІТИ ГІЛЕАДУ – КРИХІТКА НІКОЛЬ!» [92, с. 45].

Також розглянемо приклад перекладу слів із суфіксом *-ish*, який означає більш зменшене, зневажливе ставлення з негативним відтінком. Таким чином, лексичні одиниці *greenish* та *childish*, які несуть в собі негативну конотацію було перекладено нейтральним еквівалентом *дитина* та відповідником з більш вищим ступенем емоційного забарвлення – *зеленкуватий*.

And my hair was particularly inflammatory because it was greenish [95, с. 217]. – *А моє було особливо запальне, бо ж зеленкувате* [92, с. 231].

I crossed my arms on my knees and turned away from him. I was getting more childish by the minute: he brought it out in me [95, с. 210]. – *Я обхопила руками коліна й відвернулася від нього. Щомиті все більше почувалася дитиною: він пробуджував у мені такі речі* [92, с. 223].

У ході дослідження тексту романів було виявлено, що автор часто звертається від імені головної героїні до читача. Зауважимо, що у тексті оригіналу використовується слово *reader* не вказуючи на рід, оскільки для англійської мови це не притаманно, однак для української мови це явище звичайне. Проаналізувавши переклади даного слова було помічено, що перекладач обрала відповідник жіночого роду – читачка – тим самим проектуючи текст перекладу лише на жіночу аудиторію. До прикладу:

After this, my reader, I was in need of a restorative. I made my way to the Schlafly Café for a cup of hot milk [95, с. 117]. – *Після цього, моя читачко, мені конче необхідно було підживитися* [92, с. 122].

Who are you, my reader? And when are you? Perhaps tomorrow, perhaps fifty years from now, perhaps never [95, с. 55]. – Хто ти, моя читачко? І коли ти? Можливо, завтра, можливо, через п'ятдесят років від цього дня, можливо ніколи [92, с. 52].

Варто зауважити, що емотивність може бути наявною вже у лексичному значенні слова, а також передаватися шляхом підбору різних суфіксів. Зустрічаються випадки, коли в тексті оригіналу автор просто використовує нейтральну лексему для опису ситуації, а під час перекладу це слово відтворюється за допомогою використання відповідників зменшено-пестливого характеру або ж навпаки більш суворо. У наступному прикладі бачимо, що відтворюючи іменник *coolness* перекладач обрала слово *холодок* із зменшено-пестливим суфіксом -ок:

I disagreed, and I am afraid there was a coolness between us for the remainder of the classes [94, с. 180]. – Я не погодилася, і, боюся, це спричинило холодок між нами протягом решти навчання [93, с. 189].

Ступені порівняння прикметників надають можливість мовцю показати свою емоційну оцінку явищам, які описуються. Зокрема, під час перекладу було відтворено такі засоби за допомогою частки додавання *все*, що підсилює значення прикметників *більший* і *блискучий*:

Every time I saw her, those eyes looked larger and more luminous [95, с. 25]. – Щоразу, як я бачила її, ці очі здавалися все більшими і блискучішими [92, с. 22].

У наступному прикладі найвища ступінь порівняння була перекладена шляхом додавання слова значно, що також підсилило емоційність речення, вказуючи на негативну конотацію:

To be given stupid orders by someone almost your age is more irritating than having that person be old [95, с. 241]. – Отримувати дурні завдання від майже однолітків – це дратує значно більше, ніж коли наказує старша людина [92, с. 256].

Переклад емотивних компонентів на морфологічному рівні характеризується використанням функціональних відповідників з різним рівнем емотивного навантаження, оскільки перекладач прагнула якомога чітко передати намір автора, враховуючи особливості сприймання світу цільовою аудиторією. Варто зазначити,

що в більшості аналізованих прикладів перекладач підбирала відповідники української мови з вищим рівнем емоційності.

3.4. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на лексичному рівні

Лексичні засоби вважаються одним із основних способів вираження категорії емотивності. У даному дослідженні було проаналізовано всі види емотивної лексики, яка є маркером емоцій, базуючись на класифікації В. І. Шаховського, який виділяє лексику, що називає емоції (лексика емоцій, номінація емоцій), емотивна лексика: лексика, що описує емоції (дескрипція), лексика, що виражає емоції (експлікація).

Розглянемо детальніше приклади перекладу лексики, що називає емоції, у тексті досліджених романів. Лексика емоцій має в своїй семантиці ідею про емоції, виконуючи номінативну функцію. Так, в наступних прикладах розглянемо переклад лексики з позитивним відтінком: *happy*, *love*. Отож, під час перекладу слова *happy* у першому реченні було обрано функціональний відповідник щасливий, також слід зазначити, що перша частина цього речення була перекладена за допомогою прийому смислового розвитку, використавши фразу *кинулися в обійми*, аби описати всю радість від майбутньої зустрічі і підсилити емоційність висловлення. У наступному реченні для перекладу *happy* також було використано прийом смислового розвитку, аби адаптувати текст до реципієнта і зберегти ту саму ідею. Лексема *love* також була перекладена функціональним відповідником – *кохання*:

We would fling ourselves into each other's arms, we would hug each other, we would be so happy to have found each other again [95, с. 79]. – Ми кинулися б в обійми одна одній, ми були б щасливі знову одна одну віднайти [92, с. 80].

"Yeah, but I'd rather not be," I said. "I'm not happy about it [95, с. 267]. – Так, але краще це не було так, – сказала я. – Мені це не подобається [92, с. 281].

It has nothing to do with passion or love or romance or any of those other notions we used to titillate ourselves with [94, с. 78]. – Це не має нічого спільного із пристрастю,

чи коханням, чи романтикою, чи будь-яким іншим явищем із тих, якими ми звикли лоскотати свою уяву [93, с. 89].

У нижченаведених прикладах прослідковуємо переклад слів *excitedly*, яке було вилучено під час перекладу, а також слова *be excited*, що відтворено у перекладі з допомогою відповідник бути в захваті, зберігаючи позитивне забарвлення емоцій:

I would listen to the Marthas talking excitedly in the kitchen when they thought I wasn't there, though I couldn't always hear what they said [95, с. 80]. – Я підслуховувала, як Марфи теревенять на кухні, коли думають, що мене там нема, хоча й не завжди чула їхні слова [92, с. 81].

We walk, heads bent as usual. I'm so excited I can hardly breathe, but I keep a steady pace [94, с. 131]. – Ми йдемо, схиливши голову, як завжди. Я в такому захваті, що ледве дихаю, але крокую рівно [93, с. 150].

У досліджуваних текстах переважає лексика з негативним відтінком, оскільки головні героїні описують свої емоції, коли переживали нелегкі часи в своєму житті. Тому розглянемо декілька прикладів. Лексема *angry* відтворювалася в текстах перекладу з різним емоційним навантаженням. Зокрема у першому реченні перекладач використала нейтральний відповідник злою, а в другому реченні – відповідник з вищим емоційним забарвленням – *гнів*. Також хочеться зазначити, що вразі *I felt guilty* була відтворена з допомогою трансформації перестановки, аби підкреслити, що героїня відчуває провину:

And I felt guilty as well as angry, because they'd been murdered, and I believed then that their murder was my fault [95, с. 38]. – Я винною я почувалася не менше ніж злою, бо їх убили, а я тоді вірила, що то моя провина [92, с. 33].

"God is a real friend, not an imaginary one," said Becca. There was as much anger in her voice as she was capable of revealing [95, с. 261]. – Бог – справжній друг, а не уявний, заперечила Бека. В її голосі було стільки гніву, скільки вона взагалі дозволяла собі показати [92, с. 274].

Відповідно емоції жаху та страху досить часто зустрічаються у текстах досліджуваних романів. До прикладу, дієслово *to dread* несе негативний відтінок і має

значення значного страху, таким чином у перекладі також було підібране слово, що характеризується високим емоційним рівнем *жахати*, а не просто лякати:

I dreaded the thought of growing older – older enough for a wedding [95, с. 16]. – Мене жахала сама думка про дорослішання – про те, щоби бути достатньо дорослою для шлюбу [92, с. 12].

У англійському тексті емоції частіше передаються прикметниками, як наприклад у нижченаведеному реченні, лексеми *to be jealous, unhappy* відтворюються нейтральними відповідниками, що не підсилюють емоційний вплив на реципієнта, а лише передають основну ідею висловлення. Перекладач обрала функціональні відповідники *заздрити* та *нещасна*:

Partly I was jealous of her; but how could I be jealous of a woman so obviously dried-up and unhappy? You can only be jealous of someone who has something you think you ought to have yourself. Nevertheless I was jealous [94, с. 125]. – Частково я заздрила їй, але як можна заздрити жінці, яка так помітно виснажена й нещасна? Заздрити можна лише тому хто має щось, чого ти бажав. І попри це я заздрила їй [93, с. 143].

У наступному прикладі бачимо, що автор використовує слово з негативним відтінком *to be infested*, що в основному значенні відноситься до комах чи тварин у великій кількості, які переносять хвороби. У текст оригіналу письменниця вживає цю лексему у контексті чоловіків. У свою чергу перекладач обрала відповідник *кишити*, що характеризується вищим емоційним навантаженням:

The world was infested with men who were certain to be tempted by girls who'd strayed out of bounds: such girls would be viewed as loose in their morals [95, с.182]. – Світ кишив чоловіками, яких точно мали спокушати дівчата, що заблукали за межами своєї території, – для них такі дівчата були аморальними [92, с. 191].

У наступному прикладі бачимо, що перекладачка також обрала для слова *terrible* еквівалент в мові оригіналу – лексему *жахливий*. Слід зауважити, що для вираження емоційної напруги під час перекладу зберігається повтор слова *terrible*:

We'd had three modules in school on Gilead: it was a terrible, terrible place, where women couldn't have jobs or drive cars [95, с. 43]. – У школі у нас було три модулі по

Гілеаду. Це було жахливе, жахливе місце, де жінки не мали роботи і не могли водити авто [92, с. 39].

Під час дослідження лексики, що називає емоції було виявлено, що перекладач задля посилення експресивності висловлення вдавалася до прийому додавання, що є характерним для української мови. Наприклад, у даному реченні слово *trouble* було перекладено із додаванням прикметника *страшенна біда*:

I had no version of what might happen after that, though I had a dim idea that it would be trouble [95, с. 79]. – У мене не було ідей щодо того, що могло статися потім, хоча я й мала невиразне відчуття, що була б страшенна біда [92, с. 80].

У наступному прикладі прослідковуємо досить високий рівень відтворення емотивності у перекладі, оскільки було використано прийом експресивної конкретизації під час перекладу слів *pound, scream, laugh* і відтворено їх за допомогою функціональних відповідників *гатити, верещати, реготати*. Також емоційності у перекладі висловлювання *Let me out* надає знак оклику, що додала перекладач:

She would pound and pound on the cellar door and scream, “Let me out,” but the little girl doll and the Martha doll who’d helped her would pay no attention, and sometimes they would laugh [95, с. 21]. – Вона гатила й гатила по дверях, верещала: «Випустіть мене!» – але лялька-дівчинка і лялька-Марфа, яка їй допомагала, не звертали на Тімку уваги, а часом навіть реготали з неї [92, с. 17].

У наступному прикладі досить яскраво було відтворено словосполучення *old husband*, конкретизуючи значення. Тому у перекладі знаходимо варіант – старигань, що показує рівень обурення та незадоволення героїні:

“They’ll make sure it’s a nice one,” said Rosa. “It won’t be just any old husband [95, с. 24].” – Вони обов’язково оберуть доброго, – мовила Роза. – Не якогось стариганя [92, с. 21].

Іншою групою лексичних засобів, що характеризуються непрямим вираженням емоцій шляхом їхнього опису, є одиниці, які вказують на причину, результат, прояви, ознаки емоцій. Так, аналізуючи наступний приклад, можна сказати, що О. Оксеніч обрала для перекладу речення дослівний переклад, описуючи тривожний стан героїні:

I freeze, cold travels through me, down to my feet [94, с. 132]. – Я завмираю, тілом прокочується холод, із голови до ніг [93, с. 151].

У наступному прикладі перекладачка додала частку *аж* для перекладу фрази *trembling with suppressed rage*, надаючи висловлювання більшого рівня емотивності:

He was trembling with suppressed rage, and also fear: to have had Baby Nicole within his grasp, and to have let her slip – this would not be forgiven by the Council [95, с. 309]. – Він аж тремтів від тамованої люті і страху: мати Крихітку Ніколь так близько і дозволити їй вислизнути... Рада цього не пробачить [92, с. 322].

Досліджуючи тексти романів прослідковується тенденція до перекладу наближеного до оригіналу з застосуванням дослівного перекладу без вживання надмірних емоційних індикаторів, *a piece of me had been cut off – a piece of my heart* емоційно забарвлений український вираз *від мене відрізали частину – шматок серця*:

Once I'd finished being angry, I felt as if a piece of me had been cut off – a piece of my heart, which was surely now dead as well [94, с. 30]. – Щойно я припинила злитися, відчула наче від мене відрізали частину – шматок серця, який наразі теж був мертвий [93, с. 26].

З іншого боку зустрічаються випадки де лексика, що описує емоції, перекладається з використанням відповідників, що підвищують емоційність висловлювання. Наприклад, фразу *the nature of the pain I suffered* перекладено за допомогою емоційно забарвленого українського виразу *біль, що пронизував моє серце*, надаючи більшого трагізму ситуації:

The nature of the pain I suffered could not be explained [94, с. 214]. – Важко описати той біль, що пронизував моє серце [93, с. 195].

Досить схожим прийомом перекладач скористалася і в перекладі наступного речення:

Was someone trying to cause me distress [95, с. 248]? – Чи хтось мене намагався розчавити мене [92, с. 263]?

У наступному прикладі під час відтворення лексики, що описує внутрішній стан героїні, було використано українські відповідники з конкретизацією значення лексем у вигляді безособових речень. Все речення характеризується високим рівнем

емоційності, а словосполучення *я почувалася замерзлою та зуби цокотіли* особливо насичені емоційним колоритом нації-реципієнта:

I'd stopped crying; I felt cold from head to foot, my teeth were chattering [94, с. 194]. – *Перестала плакати, почувалася замерзлою від голови до п'ят, зуби цокотіли* [93, с. 174].

Перекладач досить часто вдається до конкретизації значення лексем з нейтральним значенням у мові оригіналу, оскільки вона прагне посилити рівень сприйняття емоційного тону читачами тексту перекладу і показати наскільки героїня була обурена тим, що відбувається. Так, словосполучення *gave me* було перекладено за допомогою відповідника з вищим емотивним навантаженням – *збурило*:

It's hard to describe the feeling this gave me. The first time I passed through its doors, I felt as if a golden key had been given to me [95, с. 241]. – *Важко описати, які почуття це збурило в мені. Коли я вперше увійшла туди, мені здавалося, що я отримала золотого ключа* [92, с. 256].

Розглянемо переклад лексики, що виражає емоції. До цієї групи відносять афективи (слова з емотивним значенням, де емотивність є єдиною складовою семантики слова: вигуки, вигукові слова, лайливі слова, нецензурна, вульгарна лексика, ласкаві чи зневажливі звертання-афективи, емотивно-оцінні прикметники, емотивно-підсилюючі прислівники) та деякі конотативи (слова з оцінною конотацією, епітети тощо).

Емоційний стан може виражатися через емоційно-оцінні вигуки (*ah, alas, eh, hmt, oh, uh, ut, ha, yeah, oho*) і позначати різні емоції, визначити які можна за допомогою контексту або через емоційно-забарвлену лексику [71, с. 2]. Емоційна сторона життя людини тісно пов'язана з вигуками, адже вони відображають дійсність у цілісних уявленнях і поєднують емоційне й раціональне. У ході дослідження було виявлено, що вигуки характеризувалися найменшим рівнем трансформативності під час перекладу.

У наведених прикладах вживання персонажем афективів *oh, yeah, ha* свідчить про переживання ним позитивного або навпаки тривожного емоційного стану. Під

час перекладу даних рядків було використано різні інтонаційні моделі. У перекладі було використано нейтральні відповідники, що є близькими до оригіналу:

Oh what a beautiful morning, he sings [94, с. 71]. – Зараз він співає: «О, який чудовий ранок» [93, с. 81].

Yeah,” I said. I felt a little dizzy. I walked behind her over the uneven paving; it felt spongy, as if my foot could go through it at any moment. [95, с. 107]. – Так, – відповіла я. Мені трохи паморочилося в голові. Я крокувала за нею нерівною бруківкою. Вона здавалася губчастою, було відчуття, що нога може будь-якої миті провалитися у неї [92, с. 110].

Ha ha, said Moira. Get your coat [94, с. 35]. – Ха-ха, – сказала Мойра. – Пальто бери. [93, с. 41].

Зустрічаються випадки, коли слово із самостійної частини мови стає вигуком у мовленні персонажів (*cool! excellent! amazing! grace! good!*). У даному прикладі вигук виражений прикметником та передається відповідником без значного емоційного навантаження:

“Good,” he says. He goes to his desk, fumbles with a drawer [94, с. 177]. – Добре, – каже він. Іде до свого столу, нишпорить у шухляді [93, с. 203].

До афективів також відносять і емоційні слова, що належать до грубої та нецензурної лексики. У досліджуваному тексті зустрічаються випадки вживання їх героями для вираження емоцій злості, обурення, жорстокості, а також захвату. Зокрема це такі слова як *damn, stupid, fool, shoot, shit*, що позначають високий рівень емоційного стану, коли людина не може контролювати свої емоції. У таких ситуаціях перекладачі також вдаються до прийому експресивної конкретизації, оскільки потрібно обрати саме такий відповідник, який би був близьким українському читачу. Так, у нижченаведеному прикладі прослідковуємо, що перекладач обрала прийом конкретизації, аби якомога колоритніше передати почуття героїв українською мовою:

“You were a damn fine judge,” she whispered to me on the third day [95, с. 119]. – Ти була збіса доброю суддею, – прошепотіла вона мені на третій день [92, с. 125].

I said, “Fucking shit” and then, “Sorry [95, с. 291].” – От лайно! – А тоді: – Вибач [92, с. 306].

Порівняймо переклад слова *stupid* у наступних двох реченнях. Перекладач підбрала відповідник дурнуватий, що містить легкий негативний відтінок. У другому речення вона підбрала відомий для українського читача відповідник – *тупо*, що активно використовується нині у повсякденному спілкуванні сучасних українців:

Why does he have to wear that stupid uniform [94, с. 78]? – Для чого потрібно носити цю дурнувату форму [93, с. 89]?

“I would like ...” I say. “I would like to know.” It sounds indecisive, stupid even, I say it without thinking [95, с. 146]. – Я хотіла б... – мить не наважуюся. – Звучить нерішуче, навіть тупо. Я сказала не подумавши [92, с. 169].

У перекладі наступного прикладу не було збережено знак оклику в усіх частинах речення, лише в останньому, що дещо понижує експресивний намір автора. Однак слід зауважити, що перекладач під час перекладу цього речення орієнтується саме на цільову аудиторію, оскільки сварливу фразу *shit of a God* відтворено за допомогою аналогії у українським світобаченням, оскільки в нашій мові завжди згадується чорт чи біс. Тому в даному реченні використання трансформації компенсації є виправданим – *бісове лайно*:

I heard what he was saying: Shit! Shit! Shit! Shit of a God! This in itself was electrifying: I had never heard a man say anything like that before [95, с. 88]. – Я чула його голос: От лайно. От лайно. Бісове лайно! Це було моторошно: я ніколи не чула, щоб чоловік говорив щось подібне [92, с. 90].

Досліджуючи особливості перекладу засобів вираження емотивності на лексичному рівні варто взяти до уваги лексико-стилістичні одиниці: метафори, окремі види фразеологізмів, неологізми, порівняння, епітети тощо. Метафори дозволяють трактувати емоції крізь поняття конкретної сфери (речей, орієнтирів, предметів) та виконують естетичні, культурні, філософські і психологічні функції [41, с. 120; 107]. В. Н. Комісаров виділяє три головних способи передачі метафоричної конструкції: збереження, заміна та опущення метафори. Також вагомим фактором, який необхідно брати до уваги перекладачу, є контекст, що також впливає на розуміння та інтерпретацію метафори [59, с. 260]. Розглянемо приклад нижче, перекладачка зберегла метафору, використавши також трансформацію смислового розвитку:

Time washed over me, washed me away, as if I'm nothing more than a woman of sand, left by a careless child too near the water. I have been obliterated for her. I am only a shadow now [94, с. 176]. – Час покотився по мені хвилею, змив мене, наче я – жінка з піску, залишена легковажною дитиною надто близько до води. Я знищена для неї. Тепер я просто тінь [93, с. 202].

У нижченаведеному прикладі, автор порівнює головну герої з розбитою домашньою рослиною, перекладачка генералізувала значення цього слова і обрала відповідник квітка і при тому зберегла метафору:

She was a damaged houseplant, but cared for properly she would bloom [95, с. 174]. – Це була зламана квітка, та за належного догляду вона розцвітне [92, с. 188].

Наступний приклад також свідчить про те, що перекладачка прагнула зберегти метафору, підбираючи більше слова з образним значенням:

The flame of my life is subsiding, more slowly than some of those around me might like, but faster than they may realize [92, с. 32]. – Полум'я мого життя згасає повільніше, ніж багато кому в моєму оточенні хотілося б, але й швидше, ніж вони усвідомлюють [92, с. 27].

Метафору *heart fell* було відтворено шляхом опису внутрішнього емоційного стану героїні – *защемило серце*.

My heart fell: already I knew that the outwardly placid life Becka and I had been leading at Ardua Hall for the past nine years was at an end – change had come – but I did not yet grasp how wrenching that change would be [94, с. 231]. – У мене защемило серце: я вже знала, що те на позір мирне життя, яке ми з Бекою вели в Ардуа-холі останні дев'ять років, добігло кінця, настали зміни, але тоді я ще не усвідомлювала, якими різкими ті зміни можуть бути [93, с. 246].

У наступному прикладі можемо спостерігати заміну метафори, для кращої передачі задуму автора. Так, у оригіналі йде мова про момент, хоча в перекладі було підібрано слово милі, таким чином перекладачка інтерпретувала подану фразу інакше, дещо змінивши її за допомогою трансформації смислового розвитку:

The moment stretches out between us, bleak and level. She's trying to see whether or not I'm up to reality [94, с. 158]. – Між нами простягаються милі, вицвілі, рівні. Вона намагається побачити, чи я усвідомлюю реальність [93, с. 181].

Істотною ознакою фразеологізмів є наявність особливого, експресивного, цілісного фразеологічного значення, яке володіє певними специфічними особливостями, які відрізняють його від лексичного і дозволяють виділитися в самостійне поняття, що розкриває сутність фразеологічної системи. На відміну від лексичного значення, фразеологічне, як правило, пов'язане з позначеними предметами не прямо, а опосередковано, тобто значення більшої частини фразеологізмів генетично похідне [43, с. 81].

Різна система понять певної мови накладає свій відбиток на переклад фразеологізмів, не даючи здійснювати його шляхом послідовної заміни елементів однієї системи елементами іншої. Переклад у такому випадку здійснюється перш за все шляхом звертання до змісту висловлювання, занурення у нього, абстрагування від його складових [17, с. 24].

Під час перекладу фразеологізмів визначають в основному три основні типи перекладу: повноеквівалентний, частково-еквівалентний та неідіоматичний. Для адекватної передачі фразеологізмів перекладачу потрібно добре розуміти їх зміст, адже заміна окремих компонентів мови оригіналу не спричиняє негативного впливу на ступінь точності і, навіть навпаки, робить переклад змістовним, емоційно забарвленим [35, с. 110]. Тут дуже важливо зберігати форму вираження думки. У нашому випадку перекладач обрала частково-еквівалентний тип перекладу, застосовуючи трансформацію компенсації для перекладу фрази *to have a big mouth* – *мати довгий язик*; *lead them around by the nose* – *водити круг пальця*:

“Your friend has a big mouth,” was what she said. “She should keep it shut more often[95, с. 75].” – У твоєї подружки довгий язик, – так вона сказала. – Краще б їй тримати його за зубами [92, с. 76].

They only want one thing. You must learn to manipulate them, for your own good. Lead them around by the nose [94, с. 130]. – Вони хочуть тільки одного. Маєте навчитися маніпулювати ними для свого ж добра. Водити їх круг пальця [93, с. 129].

А для перекладу фразеологізму *for a rainy day* було застосовано трансформацію компенсації також, тому було обрано український відповідник зберігати на чорний день, що свідчить про бажання перекладача зробити текст максимально близьким для читачів української культури

Gratitude is valuable to me: I like to bank it for a rainy day. You never know when it may come in handy [95, с. 173]. – Я ціную вдячність, люблю зберігати її на чорний день [92, с. 188].

Зустрічаються у тексті перекладу і такі випадки, коли нейтральне за значенням слово було перекладене з використанням фразеологізму, аби надати висловлювання більшого національно-культурного забарвлення. До прикладу лексема *to overdo* була відтворена за допомогою прийому смислового розвитку з використанням українського фразеологізму – *передати куті меду*, що означає перебільшувати:

But Aunt Estée, the teacher we liked the best, would say Aunt Vidala was overdoing it and there was no point in frightening us out of our wits, since to instill such an aversion might have a negative influence on the happiness of our future married lives [95, с. 16]. – Однак Тімка Есті, наша улюблена вчителька, казала, що Тімка Відала передає куті меду і нічого лякати нас до божевілля, бо ж це може погано вплинути на наше щастя у майбутньому шлюбі [92, с. 11].

Ще одним прикладом перекладу ідіоматичного висловлювання є наступне речення, де автор деформувала традиційне прислів'я *all that glitters is not gold* і передала його в тексті роману у вигляді *all that festers is not gold*, в свою чергу перекладач обрала повноеквівалентний переклад – не все те золото, що гниє:

All that festers is not gold, but it can be made profitable in non-monetary ways: knowledge is power, especially discreditable knowledge [95, с. 35]. – Не все те золото що гниє, але з цього цілком можна отримати негрошову винагороду: знання дає владу, особливо знання, яке дискредитує [92, с. 31].

Під час перекладу порівнянь мовознавці вбачають труднощі лише у тому випадку, коли слова в англійській мові та українській різні за своєю семантичною структурою відрізняються. Тому порівняння у мові перекладу внаслідок цього майже завжди є результатом калькування. Образне порівняння супроводжується словами

“like” – «як», “as if” – «немов», “as” – «як». Наступний приклад демонструє, що перекладачці довелося вдатися до прийому додавання, для того щоб цільова аудиторія змогла зрозуміти стан головної героїні, оскільки вона не могла дихати, тому що їй здавалося, що з неї вибили повітря:

I stand a moment, emptied of air, as if I've been kicked [94, с. 218]. – Секунду я нерухома, не маю чим дихати, наче з мене ударом вибили повітря [93, с. 250].

У даному прикладі бачимо, що під час перекладу порівняльної конструкції було застосовано калькування:

I cram both hands over my mouth as if I'm about to be sick, drop to my knees, the laughter boiling like lava in my throat [94, с. 116]. – Я затуляю рота обома руками, наче мене от-от знудить, падаю на коліна, сміх, наче лава, кипить у моєму горлі [93, с. 131].

Наступний приклад свідчить про те, що перекладач вирішила застосувати прийом додавання під час перекладу. Для відтворення порівняння like a silver flute було додано словосполучення схожий на звук, що надає більшої виразності і зрозумілості висловлюванню:

Tabitha had a beautiful voice, like a silver flute [95, с. 22]. – Табіта мала прегарний голос, схожий на звук срібної флейти [92, с. 17].

Епітет належить до найуживаніших поетичних прийомів. Він виражає як існуючі, так і вигадані характеристики об'єкта. Його основною властивістю є емоційність та суб'єктивність: мовець завжди сам обирає потрібне слово для опису об'єкта. В загальному, епітет повідомляє додаткову інформацію про предмет [61, с. 100].

Варто зазначити, що на передачу епітетів у перекладі впливає велика кількість факторів. Так, потрібно враховувати структурні і семантичні особливості (чи епітет виражений простим або складним прикметником; ступінь дотримання семантичного узгодження з означуваним словом; наявність метафори, метонімії, синестезії), ступінь індивідуалізованості (постійний епітет фольклору, традиційний епітет-поетизм, традиційний епітет даного літературного напрямку, власне авторський), позицію стосовно означуваного слова та її функції. У тих випадках, коли епітет не може бути

збереженим у перекладі, від нього можна відмовитися або компенсувати традиційним сполученням слів, властивим мові перекладу [42, с. 99].

Розглянемо декілька прикладів перекладу епітетів, що зустрічаються у досліджених текстах романів. Епітети в образній формі характеризують ситуацію, дії та поведінку інших персонажів, надаючи їм оцінки в емоційній формі. Так, для опису емоції тривоги і небезпеки шум натовпу зрівняли з захисним шелестінням:

We're on the sidewalk now and it's not safe to talk, we're too close to the others and the protective whispering of the crowd is gone [94, с. 172]. – *Тепер ми на тротуарі, розмовляти небезпечно – ми надто близько до інших і захисне шелестіння натовпу зникло* [93, с. 198].

Епітет *wintry* було відтворено шляхом використання прислівника *холодно*, а саме речення було трансформовано за допомогою прийому смислового розвитку:

I smiled my wintry smile. "I'm pleased to hear that," I said, and I was indeed pleased [95, с. 180]. – *Я холодно усміхнулася. Рада це чути, – сказала і була насправді рада* [92, с. 188].

Однак у наступному прикладі перекладач вдалася до використання функціонального відповідника – бунтівний, аби інтерпретувати висловлювання зрозумілим для читача:

Aunt Estée said there was no need to frighten the girls unduly; and then she smiled and said that we were precious flowers, and who ever heard of a rebellious flower [95, с. 27]? – *Тітка Есті зауважила, що немає причин так лякатися дівчат, а тоді усміхнулася і назвала нас шляхетними квітками – невже хтось колись чув про бунтівну квітку* [92, с. 23]?

У деяких випадках епітет передається означенням у постпозиції, який завдяки своїй предикативності більш виразний, ніж означення у препозиції. Це може бути деякою компенсацією втрати виразності. Наприклад, епітет *dimmed* було перекладено з допомогою означення *тьмянний*, а епітет *muffled* перекладено з допомогою означення у постпозиції, тобто застосовано описовий переклад:

I go back, along the dimmed hall and up the muffled stairs, stealthily to my room [94, с. 167]. – Я повертаюся тьмяним коридором, угору сходами, які глушать мої кроки [93, с. 128].

Також зустрічаються випадки перекладу «зворотнього епітету», який виражається не іменником-означенням, а іменником, що структурно означається. Перекладач обрала дослівний переклад для відтворення зворотного епітету *a shadow of smile*:

They didn't glance our way. We saw only a shadow of their smiles [94, с. 146]. – Вони й не глянули на нас. Ми побачили лише бачили міні їхніх посмішок [93, с. 156].

Отже на лексичному рівні нами було проаналізовано переклад таких емотивних засобів: лексика, що називає емоції, лексика, що описує емоції, лексика, що виражає емоції, також лексико-стилістичні засоби: метафори, порівняння, епітети, фразеологізми. Було виявлено, що задля забезпечення адекватної передачі комунікативного наміру автора тексту на мову перекладу, а значить, і планованого ним впливу на реципієнта, перекладачі використовують функціональні відповідники з нейтральною або підвищеною експресивною оцінкою та перекладацькі трансформації, співвідносивши враження емоцій з українською національною поведінкою. У досліджуваних текстах перекладу було виявлено, що перекладачі прагнули зберегти лексичні та лексично-стилістичні засоби, вдавалися до їх заміни або ж вилучення, використовуючи різні прийоми перекладу: смислового розвитку, конкретизації, компенсації (переважно під час перекладу фразеологізмів), додавання, дослівного перекладу. Заміни англійських виразів пояснюються, крім необхідності в експлікації емпатемі, ще й нормами використання експресивних висловів в українській мові.

3.5. Переклад засобів реалізації категорії емотивності у художньому тексті на синтаксичному рівні

Синтаксичний рівень характеризується широким засобом вираження емоцій. До них відносять повтори, окличні, питальні, еліптичні, інвертовані речення, звертання, градація, оксюморон, паралелізм, вставні елементи, клішовані (*how, what a, such a*) та емотивно-підсилюючі структури (*how much, very much, those*), дієслово *do*. Чим вищий ступінь емоційного напруження, тим вищий ступінь дезорганізації синтаксичної структури [49, с. 172-173].

Повтори слугують для надання реченню «емоційного заряду», під час повтору одного слова або і цілого речення мовець інтенсифікує подвійний елемент контекстуального змісту вираження. Під повтором розуміють експліцитне або імпліцитне повторення елементів лексичного значення та семантико-структурних компонентів синтаксичних конструкцій [66, с. 253]. У наступному прикладі під час перекладу було застосовано прийом повтору, аби підсилити емоційність висловлення, додавши слово *уперше*, хоча в оригіналі роману даний прийом відсутній:

It's the first time we've looked into each other's eyes in a long time. Since we met [94, с. 158]. – Ми *вперше* за довгий час зустрічаємося поглядами. *Уперше* з нашої зустрічі [93, с. 181].

У наступному прикладі бачимо, що перекладач не зберегла повтор підсилюючої частки *so* у перекладі:

So peaceful, the streets; so tranquil, so orderly; yet underneath the deceptively placid surfaces, a tremor, like that near a high-voltage power line [95, с. 224]. – *Вулиці такі мирні, спокійні, впорядковані, та однаково під цією безтурботною поверхнею відчувається тремтіння, наче стоїш біля високовольтної лінії електропередач* [92, с. 236].

Однак у наступному прикладі повтор було збережено і відтворено відповідником *знову*:

I wrote them over and over [95, с. 240]. – Я писала це *знову й знову*. [92, с. 255].

Наступний приклад цікавий тим, що автор відтворила висловлювання за допомогою повтору у перекладі. Так, було перекладено слово *ran* нейтральним відповідником *бігти*, але використовуючи це слово двічі, було досягнуто вищого рівня передачі емоції страху та відчаю:

We ran, and then we hid in a hollow tree. It was very dangerous! [95, с. 18]” – *Ми бігли, бігли, потім сховали у дуплі дерева. Це було дуже небезпечно [92, с. 13]!*

Наступний уривок характеризується великою кількістю емотивних засобів і передає емоцію розлюченості, невдоволення, гніву. Перекладачу вдалося зберегти повтори *stop crying, go*, окличні речення у перекладі, що посилює емоційний фон висловлення. Також досить цікавим було рішення перекладача застосувати трансформацію конкретизації для перекладу слова *said* – *гаркнула, відрубала*. Дані синоніми досить яскраво описують емоційний стан герої і відповідно допомагають краще зрозуміти ідею автора:

“Stop crying,” said Nicole. “Stop crying, I don’t care how you feel! Just do it! Now! See the light? It’s nearer!” “I don’t think it is,” I said. “We’re so far out. We’ll be swept away.” “No we won’t,” said Nicole. “Not if you try. Now, go! And, go! That’s it! Go! Go! Go! [95, с. 306]” – *Годі плакати, – гаркнула вона. – Годі! Мені начхати, як ти почувася! Просто роби! Негайно! Бачиш світло? Воно вже близько! – Навряд. Ми так далеко... Нас віднесе. – Не віднесе, – відрубала Ніколь. – Якщо ти постарася. Тепер греби! Греби! Ось так! Греби! Греби [92, с. 320]!*

Звертання часто супроводжуються різними емоціями, які надають певного лексичного забарвлення висловлюванню в цілому. Такими емоціями можуть бути гнів, зневага, іронія, жаль, співчуття, захоплення, любов тощо. Звертання також може слугувати засобом характеристичності адресата, якщо вважати мовлення адресанта (персонажа чи автора) об’єктивним [49, с. 175]. Під час аналізу текстів матеріалу дослідження було виявлено, що автор використовує типи звертань, що виражають негативне ставлення до адресата, навіть здавалося позитивні звертання вживаються з негативною конотацією. Наприклад, позитивне звертання *honey* у аналізованому реченні відображається через призму лицемірства. Перекладачка обрала відповідник солоденька із зменшено-пестливим значенням, щоб бути ближчим до оригіналу:

“It’s time. Today or tomorrow would do it, why waste it? It’d only take a minute, honey.” What he called his wife, once; maybe still does, but really it’s a generic term. We are all honey [94, с. 52]. – Саме час. Сьогодні чи завтра, так навіщо марнувати час? Це займе одну хвилину, солоденька. Так колись він називав дружину; можливо досі зве, та це насправді узагальнення. Ми всі – солоденькі [93, с. 60].

Однак у наступному прикладі зустрічаємо випадок вживання звертання у доброзичливому тоні. Так, перекладачка вдалася до прийому конкретизації під час перекладу звертання *my pet* і вітворила його за допомогою слова *кошеня*, яке передає лагідність і всю теплоту, що була закладена автором:

What is it, my pet? she said [95, с. 25]. – Що сталося, кошеня? – запитала вона [92, с. 22].

Також звертання виражалися через грубу лексику та лексичні одиниці, що мають подібне значення до «дурень». Зокрема, у тесті романів такі засоби превалюють для вираження емоції огиди, відрази, непокори тощо. Перекладач обрала для перекладу лексеми *bitch* відповідник *стерво*, що передає високий ступінь негативного ставлення до героїні:

“Bitch,” she says. “After all he did for you [94, с. 223].” – Стерво, каже вона. – Після всього що він для тебе зробив [93, с. 256].

Окличні речення слугують засобом вираження найчастіше у репліках самих герої художнього твору і використовуються для додаткового посилення емоцій з словами *how, what, that*. Як у прикладі нижче. Цікаво, що в перекладі *how true* було використано саме окличне речення, що власне і робить фразу більш емоційною:

How true, I thought. And how easily a hand becomes a fist [94, с. 253]. – Я подумала: «Як правдиво!» І як легко рука стискається в кулак [93, с. 268].

У наступному речення також можемо бачити, що перекладачка застосувала знак оклику для підвищення емоційного тону фрази героїні, передаючи емоцію невдоволення та непокори:

I hate petit point. I want to make bread [95, с. 25]. – Ненавиджу хрестики! Хочу пекти хліб [92, с. 23].

Синтаксичний паралелізм складається з синтаксично однотипних конструкцій, основною функцією яких є посилення комунікативного та експресивного значення висловлювань та об'єднання семантично різних елементів в чисельні синтаксичні єдності. У паралельні конструкції можуть включатися головні чи придаткові частини речення [26, с. 791]. Розглянемо наступне речення, де переклад паралельних частин *out of my eyes, out of my damp and muddy head* було перекладено з використанням трансформації вилучення. Фразу *damp and muddy head* було відтворено як болотяна голова, збільшуючи її експресивність. До того ж спостерігаємо трансформацію конкретизації під час перекладу *were coming out of*. Так українською мовою було підібрано близькі за значенням дієслова з високим рівнем емоційної навантаженості *линнути* та *витікати*:

It seemed that I was crying tears were coming out of my eyes, out of my damp and muddy head, despite my effort to control them [95, с. 75]. – Схоже, я дійсно плакала: сльози линнули мені з очей, витікали з моєї болотяної голови, попри всі намагання їх стримати [92, с. 76].

Градація – це поступове наростання, що прямує до найвищої точки, або послідовне спадання, послаблення настрою, мотиву, опису тощо. У драматичних творах градація дозволяє передати глибину почуттів чи переживань персонажів в хвилину потрясіння [66, с. 257]. У перекладі було відтворено наростання емоційної напруги, а також посилено прийом за допомогою додавання ставного слова *здається*:

I crawl into the cupboard, draw up my knees, I'll choke on it. My ribs hurt with holding back, I shake, I heave, seismic, volcanic, I'll burst [94, с. 116]. – Ребра болять від зусиль, мене трусить, я здригаюся, сейсмічно, вулканічно, здається, вибухну [93, с. 131].

У наступному прикладі градація була відтворена за допомогою відповідників жахливий і огидний, що мають наростаючий ефект:

They're making me marry a horrible, disgusting man!" I said. "I'll kill myself first [95, с. 190]! – Мене змушують одружитися з жахливим, огидним чоловіком! – мовила я. – Та перш ніж це станеться, я себе вб'ю [92, с. 201].

Також розглянемо переклад аналогічного засобу далі. Перекладач використала трансформацію перестановки для відтворення ефекту наростання емоційної напруги, підбираючи відповідники з вищим рівнем емотивності – кричали, верещали.

I wanted to get out of there, but it was so jam-packed I could hardly move. The crowd was panicking. People surged this way and that, screaming and shouting. I was breathing fast and I could feel tears coming out of my eyes [95, с. 48]. – Я хотіла вибратися звідти, але було так тісно, що годі й поворухнутися. Натовп охопила паніка. Люди кричали, верещали, хвилями перекочувалися туди-сюди. Я швидко дихала і відчувала, як з очей ллються сльози [92, с. 45].

Риторичне питання – це стилістичний прийом, який полягає у переосмисленні граматичного значення питальної форми. Його можна визначити за допомогою знака питання в кінці речення. Риторичне питання використовують для посилення емоційності, виразності мовлення, для привернення уваги читача до того чи іншого явища. Зокрема в наступному речення перекладач зберегла риторичні питання для опису внутрішніх сумнів однієї з головних героїнь роману «Заповіти» – Тітки Лідії:

How will I end? I wondered. Will I live to a gently neglected old age, ossifying by degrees? Or will I be put on trial as a monster, then executed by firing squad and dangled from a lamppost for public viewing? Will I be torn apart by a mob and have my head stuck on a pole and paraded through the streets to merriment and jeers? I have inspired sufficient rage for that [95, с. 32]. – Яким буде мій кінець? Мені цікаво. Чи доживу я до занедбаної старості, потроху костеніючи? Чи піду я під суд як чудовисько, а тоді буду розстріляна й повішена на ліхтарі всім на позір? Чи натовп розірве мене на шмаття, а мою голову настромлять на палю й понесуть вулицями задля потіхи? Я викликаю достатню лють для цього [92, с. 28].

У наступному прикладі спостерігаємо незбереження риторичного питання під час перекладу. Однак для досягнення смислового ефекту було об'єднано два речення:

Why was I thinking of my body as stone cold? I wondered. Then I saw: it would be stone cold because I would be dead [95, с. 156]. – Мені стало цікаво, чому я уявляла своє

тіло холодним, наче камінь. А тоді зрозуміла: це тому, що тоді буду вже мертва [92, с. 191].

Емфатичне використання слова *do*, яке використовується для посилення або протиставлення членів речення з метою передачі емоційного забарвлення, посилює значення спонукального речення [56, с. 173]. Розглянемо два приклади перекладу слова *do* у наступних реченнях, зокрема у першому варіанті його було збережено за допомогою слова *цілком*, підкреслюючи, що героїня справді переймається проблемою. У наступному реченні переклад залишила висловлення нейтральним, без надання додаткового емоційного навантаження:

I do so agree,” I said. “No one is more eager than I to avoid even the appearance of a cult of personality [95, с. 149]. *Цілком з вами згодна, – відповіла я. – Ніхто більше за мене не прагне уникнути навіть натяку на культ особистості [92, с. 157].*

“I do understand,” I said. “But it is our duty to see justice done.” He sighed, drank up, and poured himself another shot [95, с. 224]. – *Я розумію, – мовила я. – Але то наш обов’язок – бачити як здійснюється правосуддя [92, с. 237].*

Отож, було проаналізовано переклад таких емотивних засобів, що реалізуються на синтаксичному рівні: повтори, звертання, градація, окличні речення, паралелізм, емфатичне слово *do*. Перекладач використовувала різні прийоми перекладу, аби зберегти цілісність задуму автора. Зокрема, трансформацію конкретизації, додавання та вилучення, також відповідники цільової мови, що характеризуються високою експресивністю. Оскільки національно-культурна специфіка картини світу також впливає на процес перекладу, таким чином, для українського перекладу характерним є вищий рівень інтенсивності емоцій, аніж в англійській мові.

Як висновок до третього розділу можна сказати, що нами було проаналізовано та досліджено особливості перекладу засобів, що слугують для реалізації категорії емотивності, з урахуванням національно-культурних аспектів на основі текстів перекладу романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти» на таких мовних рівнях: фонетико-графічний, морфологічний, лексичний, синтаксичний. Для досягнення адекватності перекладу було використано різні трансформації перекладу емотивних засобів з метою збереження основної думки, яку закладала письменниця

та водночас відтворення рівнозначного рівня емоцій у тексті мови перекладу, враховуючи особливості нації-реципієнта. Необхідно зазначити, що з метою адекватного відтворення засобів емотивності необхідно не тільки досконало володіти мовою оригіналу та перекладу, але й здійснювати оцінку авторського наміру. У багатьох випадках оригінал та переклад відрізняються не тільки структурою висловлювання, але й відтворюваним образом. Це зумовлено відмінностями у сприйнятті певних конотацій, що закладені в лексиці українців та англійців, тому перекладаючи текст необхідно приймати до уваги також національну-культурну специфіку того чи іншого народу. У нашому дослідженні характерною є підвищена експресивність висловлювань у перекладі, яка пояснюється різними моделями поведінки українців та англійців, що ґрунтується на національно-культурних особливостях.

ВИСНОВКИ

У роботі наведено основну характеристику засобів вираження емотивності у художньому дискурсі та особливості перекладу українською мовою емотивних засобів, що реалізуються на фонети-графічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному рівнях, враховуючи національно-культурну специфіку на основі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти». Дослідження дало змогу зробити такі висновки:

1. Емоції є універсальним, загальнолюдським феноменом, який у тексті виражається через категорію емотивності. У ході дослідження було проаналізовано наукові праці різних вчених. У результаті чого було визначено, що емоційний стан мовців є важливим для емоційної комунікації, тоді як для емотивної важливими є мовні засоби, з допомогою яких викликається певний емоційний стан у співрозмовника. Емотивність – це властивість мови виражати емоційні переживання за допомогою спеціальних різнорівневих мовних одиниць – емотивів, які мають емотивний специфікатор у своїй семантиці. Цю категорію слід розглядати з урахуванням таких понять як оцінність, експресивність та образність. Зокрема, експресивність сприяє посиленню комунікативному наміру автора. У мовній системі емотивність може проявлятися на таких рівнях: фонетико-графічний, морфологічний, лексичний, синтаксичний, на рівні речення та тексту. Емотивність у тексті художнього твору тісно пов'язана з інтенцією автора. Враховуючи особливості емоційного впливу на адресата, автор свідомо використовує її для досягнення своєї комунікативної мети. Емотивність в художніх текстах реалізується через сукупність своїх показників, що, з погляду текстової статистики, є ієрархічно організованими текстовими компонентами, пов'язаними з експлікацією в тексті емоціогенних знань про мову й у мові (сигнали емотивності), про світ (емотивні ситуації) та про текстову дійсність (емотивні топіки). В основі розмежування різновидів показників емотивності лежить їхня лінгвoseміотична, лінгвокогнітивна та формально-семантична специфіка, а також функціональна неоднорідність.

2. У ході наукової розвідки було встановлено, що репрезентація емоцій в системі кожної мови, має характерну для неї національно-культурну специфіку.

Попри те, що кодування та декодування низки експресивно забарвлених виразів однакові для людей усього світу, незалежно від їхньої культури, мови або освітнього рівня, слід наголосити про важливість соціокультурних чинників у визначенні конкретних емоцій. Таким чином, твердження про вплив національного, соціального, культурного середовища на характер експресії почуттів є цілком виправданим, оскільки у певному колі є свої стереотипи, їх вираження, які властиві відповідним культурно-соціальним групам і добре ними усвідомлюються. Дослідження встановило: носії англійської мови здатні до менш експресивної репрезентації емоцій, вони є більш стриманими і навіть можуть применшувати свої здобутки, тому в англійській мові немає такого багатого набору експресивних засобів, в той час як українці характеризуються вищим рівнем вираження емоцій. Саме ці властивості відображаються у мовній картині світу обох народів. Також це пояснює використання надмірно емоційно забарвлених висловлювань під час перекладу на українську мову, використовуючи широке поле синонімів, які відрізняються виключно конотаціями, зменшувально-пестливі суфікси тощо. Варто зауважити, що в англійській мові емотивність відтворюється здебільшого імпліцитно, за допомогою загального контексту.

3. Проведене дослідження показало, що уживання емотивно маркованих елементів у висловлюваннях персонажів творів дозволяє адресанту впливати на адресата й спонукати його до певних освідомлень і дій. У дослідженні детально було розглянуто засоби актуалізації емотивності за класифікацією Г. М. Кузенка. Так як зазвичай категорія емотивності розглядається в контексті лексичних засобів нами було детально проаналізовано засоби вираження категорії емотивності на всіх мовних рівнях: фонетико-графічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Під час роботи над лексичним рівнем було взято до уваги класифікацію В. І. Шаховського, відповідно до якого виділяється три групи репрезентації емоцій: номінація емоцій (лексика, що називає емоції), декскрипція (лексика, що описує емоції), експлікація (лексика, що виражає емоції). Також до емотивних компонентів відносять лексико-стилістичні засоби (метафори, епітети, фразеологізми, порівняння) та слова зниженого стилістичного фону (вульгаризми, діалектизми, жаргонізми

тощо). На основі опрацьованого матеріалу було розроблено схеми з класифікацією засобів емотивності, які розміщені у Додатках А і Б.

4. Проаналізувавши матеріал, було визначено, що емотивні засоби виступають особливою категорією для перекладу, тому перед перекладачем виникають певні труднощі під час підбору того чи іншого відповідника шляхом використання різних перекладацьких трансформацій. Їхнє застосування полягає у заміні окремих лексичних одиниць джерельної мови лексичними одиницями цільової мови, які не виступають словниковими еквівалентами та їм притаманне нове відмінне значення від лексичної одиниці мови оригіналу. Одним із пріоритетних завдань перекладача є здійснити свідомий вибір адекватних лексичних засобів вираження емоцій мовця у конкретній ситуації. Картина відтворення емоційно-психологічного стану мовця включає безпосереднє та опосередковане вираження емоцій, яке він здійснює за допомогою емотивних компонентів та всього обсягу просторових повідомлень. Однак такі емотивні моделі неминуче зазнають змін та трансформацій під впливом індивідуальності перекладача, який трактує емотивний зміст такого висловлювання із власної точки зору, але намагається зберегти авторську інтенцію.

5. У ході наукової роботи було охарактеризовано методологію та методологічну базу розвідки, етапи дослідження. Зокрема було застосовано описово-аналітичний метод, метод контрастивно-перекладацького аналізу, структурно-семантичний аналіз, трансформаційний метод, інференційний аналіз, контекстуально-функціональний, інтерпретативний, метод кількісних підрахунків та графічної та лінгвістичної інтерпретації результатів (Додаток В). Також було обґрунтовано вибір матеріалу дослідження, оскільки категорія емотивності виступає важливим інструментом для передачі емоційного стану героїв та найкраще проявляється у художньому дискурсі.

6. Згідно з нашим дослідженням, тексти художнього твору М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти» вирізняються високим рівнем насиченості емотивними елементами, які несуть додаткове психологічне навантаження та глибше відтворюють внутрішній стан героїв. Все це дозволяє підвищити прагматичний вплив на адресата, сприяє повнішому розкриттю прагматичного змісту тексту художнього твору. Було

проведено аналіз 150 прикладів з текстів перекладу даного роману українською мовою. Було виявлено, що емотивний простір романів здебільшого проявляється на лексичному рівні, тому що для автора лексичні одиниці слугують домінантним способом вираження емоцій головних героїв (64% від загальної кількості аналізованих прикладів засобів емотивності). Серед них лексика, що називає емоції – 29 речень (19.3%), лексика, що описує емоції – 21 речення (14%), лексика, що виражає емоції – 19 речень (12.6%), лексико-стилістичні емотивні одиниці – 28 речень (18.8%). Вираження емотивності на синтаксичному рівні також відзначається високим значенням (17.3% – 26 речень), емотивність на фонетико-графічному (10% – 15 речень) та морфологічному рівні (8% – 12 речень) проявляється у найменшій кількості (Додаток Г).

На основі дослідженого матеріалу було визначено, що найбільшим рівнем трансформативності під час відзначаються емотивні засоби на лексичному рівні. Зокрема було проаналізовано частотність використання трансформацій під час перекладу лексики емоцій та емотивної лексики, а також лексико-стилістичних засобів актуалізації категорії емотивності. Таким чином, у ході аналізу речень з лексикою емоцій та емотивною лексикою (69 прикладів) було виявлено, що перекладачі застосовували різні способи перекладу, зокрема найбільшою частотністю характеризуються конкретизація значення, що складає 28% (20 речень), смисловий розвиток – 20% (14 речень), вилучення – 7% (4 речення), додавання – 5% (3 речення), компенсація – 5% (3 речення), дослівний переклад – 5% (3 речення), перестановка – 3% (2 речення). Також 24% від загальної кількості проаналізованих прикладів, що складає 17 речень було відтворено за допомогою функціонального відповідника з підвищеним експресивним значенням з метою наближення тексту перекладу до реципієнтів (Додаток Д). Серед проаналізованих речень, з лексико-стилістичними засобами, а саме метафорами, епітетами, фразеологізмами та порівняннями у своєму складі (28 прикладів), було отримано такі результати: частіше перекладачі вдавалися до прийому смислового розвитку (43% – 12 речень) та описового перекладу (21% – 8 речень), рідше компенсація (18% – 5 речень), додавання (11% – 3 речення), дослівний переклад (7% – 2 речення) (Додаток Е). Необхідно зазначити, що прийом

експресивної конкретизації є важливим у перекладі емотивної лексики, який дозволяє виразити емоційну оцінку в художньому тексті та досягти адекватності. Всі зазначені способи перекладу, що використовувалися, передають авторське ставлення, надають певного комунікативного впливу на україномовного реципієнта з урахуванням особливостей властивої йому мовної свідомості. Провівши порівняльний аналіз обраних прикладів з текстів перекладу, було встановлено, що переклади є адекватними та передають емоційно-ідентичний комунікативний ефект, враховуючи специфіку національно-культурного світосприйняття цільової аудиторії. На основі аналізу прикладів вибірки було встановлено, що переклади романів Оленою Оксенюк характеризуються високим рівнем експресивності, оскільки вона відтворює емоційний стан персонажів, переважно використовуючи концепти з вищим емоційним навантаженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Абабілова Н.М. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності текстів. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, Т. 6. С. 416–420.
2. Андрейко Л.В. Стратегії очуження та одомашнення при перекладі інтертекстуальних одиниць в художньому творі. *Філологічні трактати*. 2015. Т. 7, № 3. С. 7–13.
3. Андрійченко Ю.В. Мовні засоби вираження емотивності у творчості Г.Г. Маркеса: автореф. дис. ... канд. філ. наук: спец. 10.02.05. Київ, 2009. 19 с.
4. Бабенко Л.Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке. Свердловск: Изд-во Уральск. ун-та, 1989. 184 с.
5. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 332 с.
6. Безугла Л.Р. Перлокуція в дискурсі (на матеріалі німецького діалогічного дискурсу). Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: кол. монографія. Харків: Константа, 2005. С. 118–144.
7. Беркешук Х.М. Національно-мовні параметри вираження емоцій в австралійській афективній лексиці. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць*. Чернівці: ЧНУ, 2009. Вип. 430: Германська філологія. С. 137–148.
8. Білас А.А. Категорія емотивності у лінгвістиці. *Мова і культура (Науковий журнал)*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 14. Т. III (119). С. 17–24.
9. Болдирева А.Є Смісловий розвиток при перекладі. *Записки з романо-германської філології*. № 2 (43). 2019. С. 93–102.
10. Бондарчук Т.І. Лексичні засоби вираження емотивного значення в сучасній німецькій мові. *Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2016. № 5 (330): Філологічні науки. Мовознавство. С. 285–289.
11. Вавринюк Т. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 67–73.

12. Вакуленко М.О. Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2(2). С. 16–21.
13. Водяха А.А. Эмоциональная картина мира: реализация эмоционального кода. *Acta Linguistica*. 2007. № 2. С. 25–33.
14. Воробйова О.П. Поетика хвиль в контексті емоційного резонансу (нарис з когнітивної емотіології). *Мова, культура й освіта в сучасному світі: зб. наук. праць до 90-річчя проф. Романовського О.К.* / відп. ред. О.А. Стишов. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2008. С. 126–135.
15. Вострецова В. Застосування доместикації та форенізації при перекладі різних типів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 103–106.
16. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 138 с.
17. Гамзюк М.В. Емотивність фразеологічної системи німецької мов: автореф. дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2001. 29 с.
18. Гацура Н.И. Перевод средств создания эмотивности с английского языка на русский в романе Д. Мойес «До встречи с тобой». *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2020. Том 13. Выпуск 2. С. 238–243.
19. Глушак Н. Особливості відтворення емотивності в романі «Таємний сад» Ф.Г. Бернет. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 10. С. 100–104.
20. Голубенко Н.І. Перекладацькі стратегії відтворення етнокультурного концепту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 10(2). С. 126–128.
21. Жаркова Е.П. Просторечная лексика в романе М. Этвуд «Рассказ служанки» (к проблеме перевода). *Вестник вгу. Серія: філологія. Журналістика*. 2016. № 3. С. 40–42.
22. Жулавська О.О. Стратегії одомашнення і очуження в англо-українському перекладі синестезійних метафор (на матеріалі художнього тексту). *Science and Education a New Dimension. Philology*. VII(62), Issue: 211, 2019. С. 70–74.

23. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. Москва: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1999. 382 с.
24. Занковец О.В. Гендерные различия при переводе художественных текстов. *Язык, речь, общение в контексте диалога языков и культур: Сборник научных трудов*; отв. ред. О.И. Уланович. Минск: Изд. центр БГУ, 2012. С. 10–16.
25. Іваніна Т.В. Особливості перекладу емотивної лексики. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. 2008. № 2. С. 71–73.
26. Ісхакова З.З. Морфологічні засоби вираження емоційності в чоловічих та жіночих текстах (на матеріалі англійської мови). *Вісник Бакирського університету*. 2009. Т. 14. № 3. С. 788–791.
27. Кайсіна Д.М. Англомовний дискурс ідеації: стратегії комунікативного впливу (на матеріалі інтернет-платформи TED): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2018. 318 с.
28. Калита А.А., Лазуренко Д.А. Роль перекладацьких трансформацій у перекладі англомовних науково-технічних текстів українською мовою. *Молодий вчений*. № 11 (63). 2018. С. 317–321.
29. Катермина, В.В. Эмотивная лексика и перевод. *Науч. вестн. Воронеж. гос. архит.-строит. ун-та. Сер.: Лингвистика и межкульт. коммуникация*. Воронеж, 2016, Вып. 4 (23), С. 82–90.
30. Кашичкин А.В. Имплицитность в контексте перевода: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Москва, 2003. 153 с.
31. Коваленко И.Н., Варламова А.А. Особенности функционирования эмотивной лексики в художественном поэтическом тексте и специфика ее перевода (на примере стихотворения Р. Киплинга “Lovers Litany”). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 26(2). С. 105-109.
32. Колода С.О. Текстові лакуни як маркери специфіки лінгвокультурної спільноти в романі А. Оза «Куфса шхора». *Східний світ*. 2005. №1. С. 115–121.
33. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.

34. Кондратьєва О., Шахновська І. Відтворення емотивних синтаксичних засобів в українському перекладі англomовної драми. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2014. С. 169–173.
35. Конюхов Е.А. Лексико-семантические средства создания эмотивности в русском и немецком песенных дискурсах (на материале текстов групп кукрыниксы и lacrimosa). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2014. № 4. С. 108–112.
36. Коростова С.В. Эмотивность как функционально-семантическая категория: к вопросу о терминологии. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2009. С. 85–93.
37. Коростова С.В. Микрополя эмотивности: языковые проекции в русском художественном тексте. *Русистика*. 2018. Т. 16. № 4. С. 412–427.
38. Корлякова А.Ф. Оценочный аспект в языковой картине мира русского и английского социумов: автореф. дис. ... канд. фил. наук: спец. 10.02.19. Пермь, 2012. 22 с.
39. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. К. Видавничий центр “Академія”, 2010. 464 с.
40. Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультура. Волгоград: Перемена, 2001. 495 с.
41. Красавский Н.А. Метафора как средство вербализации эмоций в произведениях Стефана Цвейга. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. 2018. С. 119–126.
42. Красавский Н.А. Художественно-выразительные ресурсы метафоры и эпитета в произведениях Стефана цвейга. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2016. № 10. С. 97–100.
43. Кузенко Г.М. Мовні засоби вираження емотивності. *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18: Філологічні науки. С. 76–83.

44. Кукаріна А.Д. Методологія та методика способів перекладу аббревіатур англійського та українського мовного медичного дискурсу. *Молодий вчений*. 2016. № 9. С. 224-228.
45. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / за редакцією Н.Д. Бабич. Чернівці: Книги – XXI, 2006. 496 с.
46. Кушнина Л.В. Языковая личность профессионального переводчика: когнитивный аспект. *Вестник Челябинского государственного университета. Филологические науки*. 2016. № 4(386). Вып. 100. С. 85–88.
47. Ларина С.Г. Позиция автора в изображении конфликтной ситуации во внутренней речи (на материале романа Ш. Бронте «Джейн Эйр») *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2014. № 6. С. 111–115.
48. Ленько Г.Н. Выражение категории эмотивности в художественных произведениях французских, английских и немецких авторов конца XX – начала XXI веков: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Московский городской педагогический университет. Москва, 2011. 17 с.
49. Ленько Г.Н. Синтаксические средства выражения эмотивности. *Вестник ТвГУ. Серия: Филология (2)*. 2015. № 2. С. 171–177.
50. Малиненко О. Є. Особливості лінгвістичної категоризації емоцій. *Нова філологія*. 2014. № 62. С. 186–192.
51. Мандер С.М. Емоції та їх вербальна репрезентація в українській та американській лінгвокультурах. *Мовні і іконцептуальні картини світу*. 2014. Вип. 50(2). С. 42-48.
52. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.
53. Мартынюк А.П. Онтология языка в структурном vs. когнитивнокоммуникативном функционализме: субъект объект и метод. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка: кол. монография / под. ред. И.С. Шевченко. Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2017. С. 12–58.

54. Мац І.І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови). *Вісник Житомирського педагогічного університету*. Житомир: Вид-во ЖДПУ ім. І. Франка, 2003. Вип. 11. С. 181–183.

55. Мілова М.М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англійськомому тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 9. С. 104–107.

56. Морозкина Е.А. Хамматова С.Р. Выражение эмотивности в художественном тексте (на материале романа У. Г. Симмса «Мартин Фабер»). *Вестник Башкирского университета*. 2015. Т. 20. № 1. С. 172–177.

57. Наваренко І.А. Соціокультурні стереотипи мовленнєвої поведінки індивіда (на матеріалі ділових листів іспанською мовою). *Studia Philologica*. 2015. Вип. 4. С. 72–75.

58. Ніколаєва Т.М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 110-115.

59. Остапенко С.А. Особливості відтворення метафори в процесі художнього перекладу (на матеріалі роману Ф. Скотта Фіцджеральда «Ніч ніжна»). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2016. № 1. С. 258–265.

60. Падалка Ю.М. Емотивність як підкатегорія модальності (на матеріалі іспанської мови). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 50(2). С. 174–181.

61. Палей Т.А. Лексико-граматичні особливості перекладу англійськомовних епітетів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2017. Вип. 2. С. 99–104.

62. Потенко Л.О. Репрезентація категорії емотивності в художньо публіцистичних текстах (на матеріалі німецьких фразеологічних дериват). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2011. Вип. 19. С. 144–151.

63. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 216 с.

64. Саволоцька А.А. Культурно-специфічні оніми як проблема перекладу (на матеріалі англійського та українського перекладів турецького роману Орхана Памука «Музей Невинності»). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 47(2). С. 276–288.
65. Свідер І.А. Основні особливості емотивного тексту. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 33. С. 275–278.
66. Сидоренко І.І, Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур сучасних англійських драматичних творах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. Збірник наукових праць Чернівецького нац. унів. ім. Ю.Федьковича*. Чернівці, 2017. С, 252–263.
67. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2014. Т. 221, Вип. 209. С. 89–93.
68. Стадній А.С. Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2010. Т. 18, вип. 16. С. 321–325.
69. Степанюк М.П. Лексичні та лексико-стилістичні засоби вираження емоцій у романах Ш. Бронте та Е. Бронте. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692-693. С. 258–260.
70. Тараненко Л.І. Специфіка перекладу емотивних конструкцій на позначення невдоволення (на матеріалі англійської художньої прози). *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 239–243.
71. Фомина А.Г. Средства репрезентации категории эмотивности в тексте. *Вопросы науки и образования*. 2018. № 6. С. 1–3.
72. Цинтар Н.В. Аналіз культурної специфіки емотивності в міждисциплінарній парадигмі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 34. Т. 2. С. 55–58.

73. Чайковська Є.Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2010. С. 279–287.
74. Чернова А.А. Лексичні засоби вираження емоційних концептів у сучасному іспанському художньому дискурсі. *Проблема семантики слова, речення та тексту*. 2014. Вип. 33. С. 241–251.
75. Чирков О.С. Текстуальний, інтертекстуальний, контекстуальний аналізи. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах*. 2004. № 6. С. 42–44.
76. Чугу С.Д. Інтерпретативний підхід до декодування символів культури в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019 № 43. Т. 4. С. 114–117.
77. Шаховська І.І. Емотивна забарвленість як проблема перекладу (на матеріалі дитячої та підліткової літератури науково-популярного та науково-фантастичного спрямування). *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8-9 грудня 2017 р.* Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2017. С. 23–26.
78. Шаховська І.І., Кондратьєва О.В. Відтворення англійської емоційно маркованої лексики українською мовою (на матеріалі українських перекладів англійської драми). *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2015. С. 330–334.
79. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж, 1987. 204 с.
80. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций: монография. Москва: Гнозис, 2008. 416 с.
81. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания: учебное пособие к спецкурсу. Волгоград: Изд. ВГПИ им. А.С. Серафимовича, 1983. 96 с.
82. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. Москва: Воениздат, 1973. 280 с.
83. Шемчук Ю.М., Максимова М.А. Коннотативные значения лексем в художественных текстах и их переводах. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2016. № 1(55): в 2-х ч. Ч. 2. С. 193–195.

84. Шимановская Л.А. Переводческие исследования и их специфика. *Вестник Казан. технолог. ун-та*. Вып. 3. 2010. С. 450–456.

85. Штефанюк Н.С. Дослідження емотивності як лінгвістичної категорії у сучасному мовознавстві. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2017. Вип. 15. С. 199-207.

86. Яковлева И.Н. Особенности перевода эмотивной лексики. *Интерактивная наука*. 2016. № 2. С. 127-129.

87. Vacci F. The originality of the handmaid's tale and the children of men: religion, justice, and feminism in dystopia fiction. *Metacritic journal for comparative studies and theory*. Vol. 3, Iss. 2. P. 154–172.

88. Feldman Kolodziejuk E. Mothers, daughters, sisters: The Intergenerational transmission of womanhood in Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale* and *The Testaments*. *University of Bialystok*. 2020, Vol. 17 (1). P. 67–85.

89. Mihrije Maloku-Morina Translation issues. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2013. Vol. 2. № 4. P. 163–171.

90. Park O. The Issue of Metaphor in Literary Translation: Focusing on the Analysis of a Short Story Translation. *Journal of Language & Translation*. 2009. № 10. С. 155–175.

91. Yousefi S. Translation of Cultural Specific Items: A Case Study of Gulistan of Saadi. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*. 2017. Vol. 4. № 5. P. 62–75.

Джерела ілюстративного матеріалу

92. Етвуд М. Заповіти: роман/Маргарет Етвуд; пер. з англ. О. Оксени. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 352 с.

93. Етвуд М. Оповідь служниці: роман/Маргарет Етвуд; пер. з англ. О. Оксенич. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 272 с.

94. Atwood M. *The Handmaid's tale: A novel*/Margaret Etwood. London: Vintage Books, 1986. 320 p.

95. Atwood M. *The Testaments*/Margaret Atwood. New York: Nan A. Talese/Doubleday, 2019. 432 p.

Довідкова література

96. Балла М.І. Англо-український словник – English-Ukrainian Dictionary. Близько 120000 слів: у 2-х томах. Київ: Освіта, 1996. 1464 с.
97. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 214 с.
98. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.

Інтернет-джерела

99. Гоца Н.М. Емотивний простір у лінгвістично-стилістичному аналізі художнього тексту: образ персонажа та образ автора. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPT_2008/Philologia/31462.doc.htm (дата звернення: 19.09.2020).
100. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. URL: <http://www.marxists.org/russkij/leontiev/1975/dyatyelnost/index.htm> (дата звернення: 22.10.2020).
101. Пікалова А.О., Сосюк І.Г. Вираження емотивності на синтаксичному рівні (на матеріалі дитячої поезії Р. Стівенсона) URL: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2014/Philologia/2_168438.doc.htm (дата звернення: 14.09.2020).
102. Рижевська О. Категорія емоційності та емотивності у художньому тексті. *Текст і дискурс: Конгнітивно комунікативні перспективи*. 2017. URL: <http://englishcontext.knu.edu.ua/2017/04/18/категорія-емоційності-та-емотивності> (дата звернення: 23.09.2020).
103. Смушков А.Л. Эмоциональность и структура речевого акта в тексте художественного произведения: на материале английского языка: автореферат. Москва, 2008. 24 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/emotsionalnost-i-structura-rechevogo-akta-v-tekste-khudozhestvennogo-proizvedeniya-na-materi> (дата звернення: 30.10.2020).
104. Хабета І.М. Бінарність у романі-дистопії Маргарет Етвуд «Орикс і Крейк». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. 2010. Вип. 15. С. 284-292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2010_15_48 (дата звертання 24.10.2020).

105. Чернова Ю.В. Спільні ознаки романів Маргарет Етвуд *Science and Education a New Dimension: Philology*, II(1), Issue: 17, 2014. С. 124-128. URL: <http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/chernova> (дата звертання 23.10.2020).

106. Шидловська В.О. Поняття емоції, емоційності та емотивності у сучасній лінгвістиці. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/16477> (дата звернення: 02.11.2020).

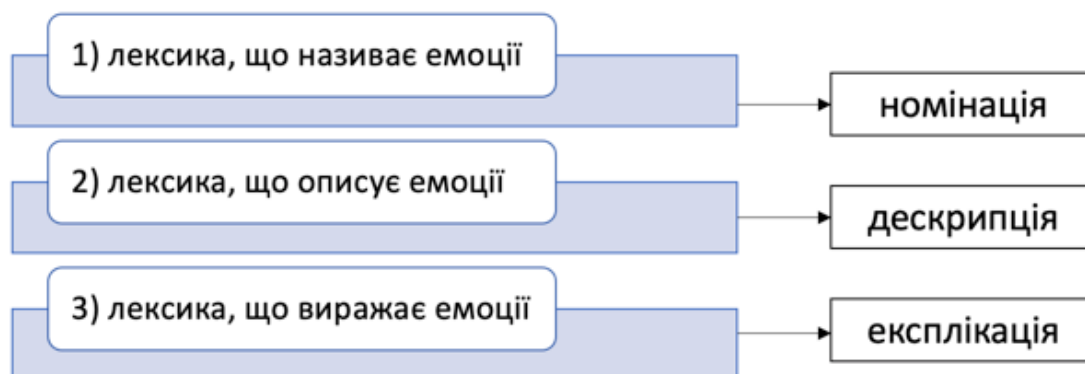
107. Brigita B. Literary translation of culture-specific items in Lithuanian translation of Orwell's "Down and Out in Paris and London". Vytautas Magnus University, 2013. URL: http://vddb.laba.lt/obj/LTeLABa_0001:E.02~2013~D_20130605_131601-47559 (дата звернення: 22.10.2020).

108. CliffsNotes The Handmaid's Tale analysis. *Houghton Mifflin Harcourt*. URL: <https://www.cliffsnotes.com/literature/h/the-handmaids-tale/summary-and-analysis/chapter-14> (дата звернення: 13.10.2020).

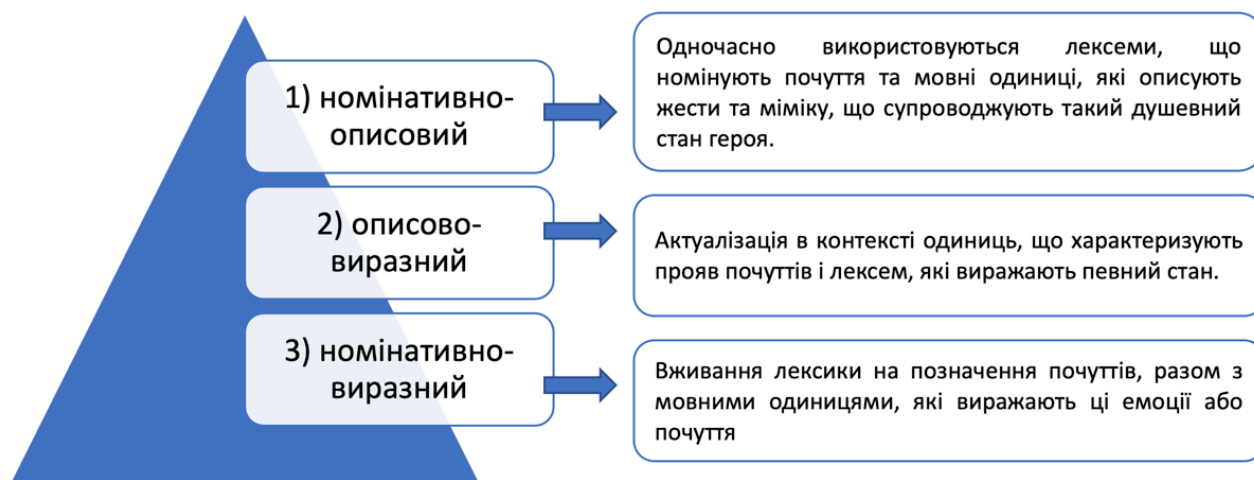
Додатки

Засоби вираження категорії емотивності

За В. І. Шаховським

За Ю. В. Андрійченко

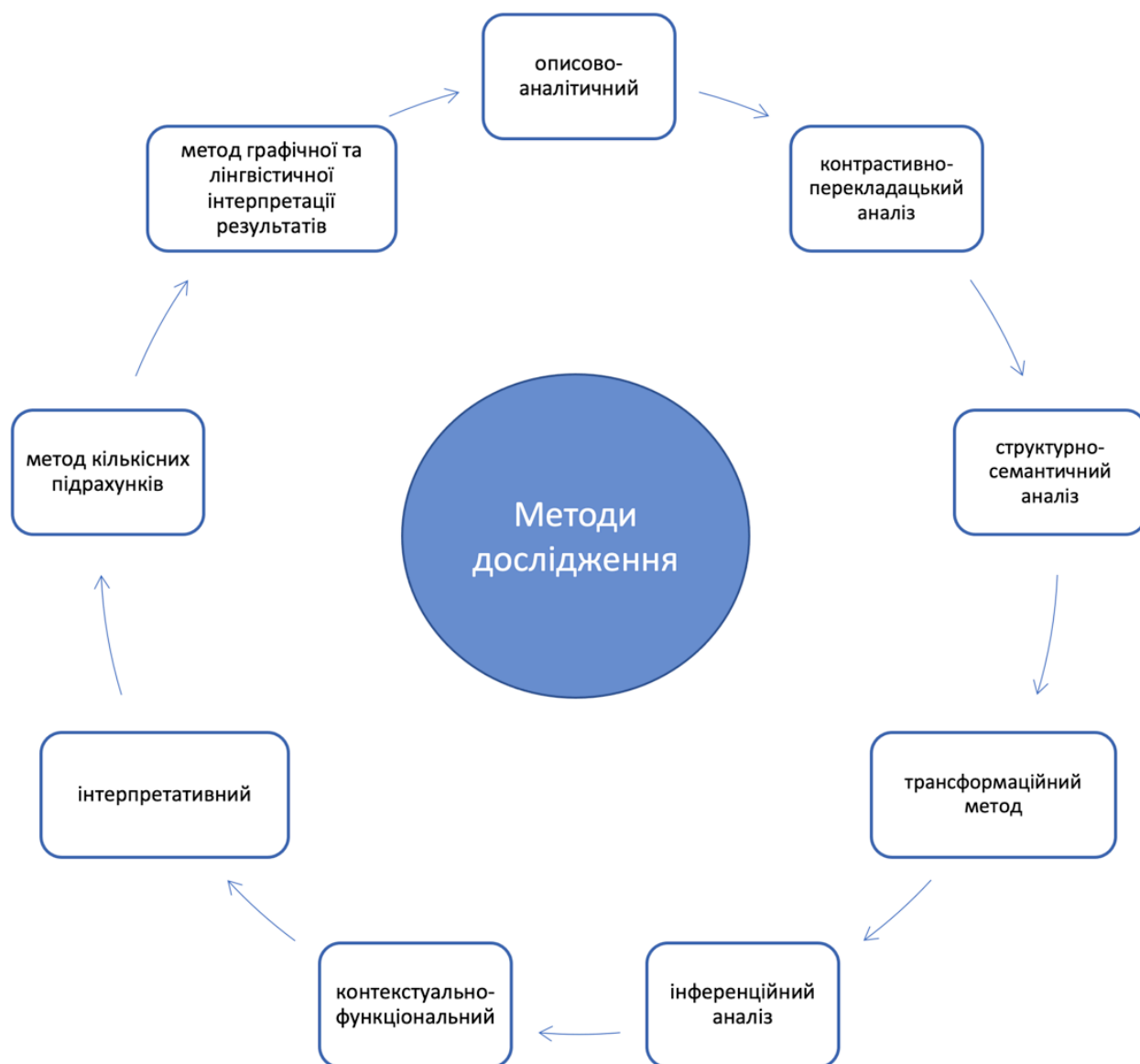

Мовні рівні вираження категорії емотивності

(за Г. М. Кузенко)

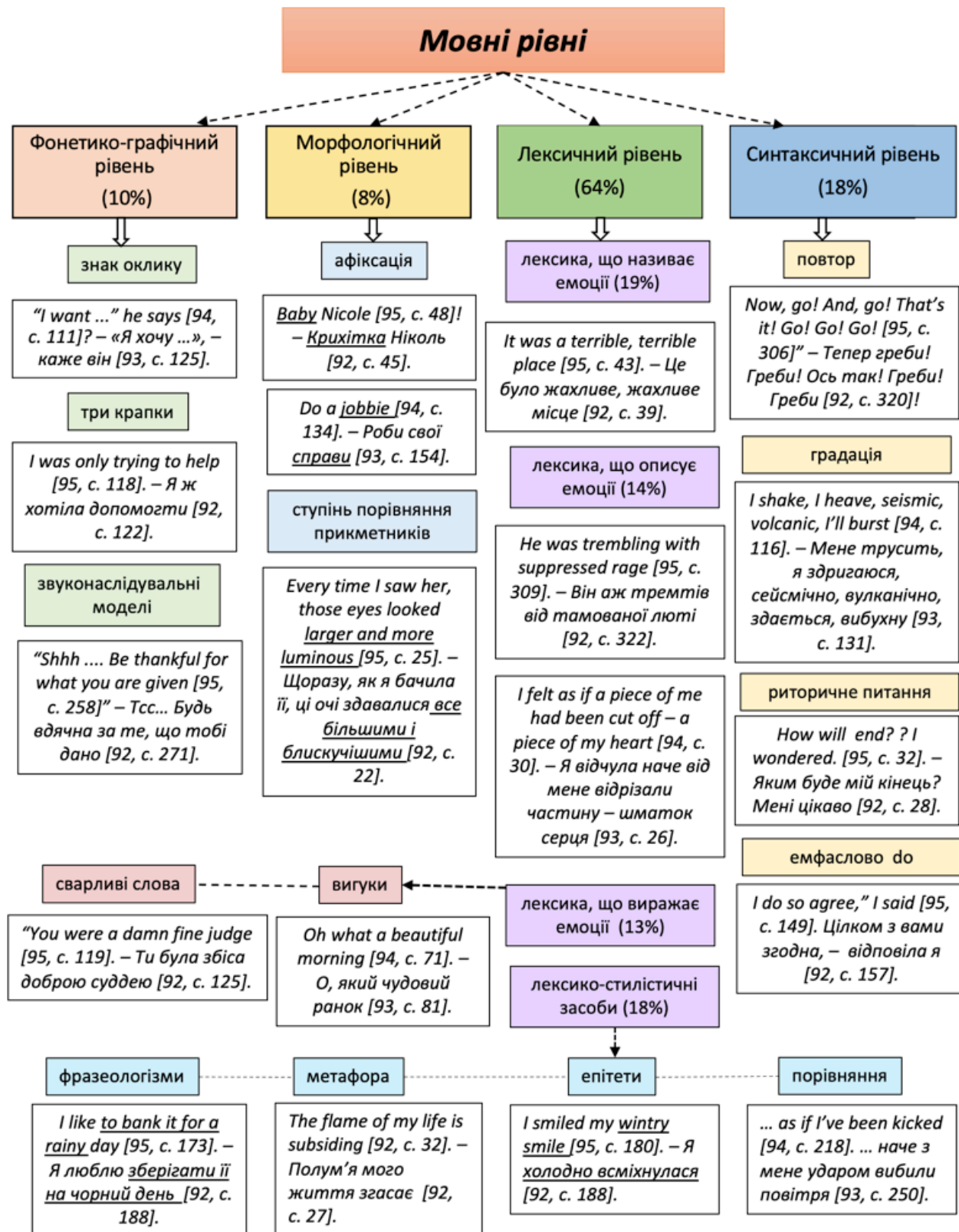

Методи дослідження засобів емотивності у романах М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти»

Групи емотивних засобів в романах

М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти» на різних мовних рівнях

**Трансформації в перекладі лексичних засобів
на матеріалі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти»**

Трансформація	Оригінал	Переклад
<p style="text-align: center;"><i>Конкретизація</i> (28%)</p>	It won't be just any <i>old husband</i> [95, с. 24].	Не якогось <i>стариганя</i> [92, с. 21].
	Was someone trying to cause me <i>distress</i> [95, с. 248]?	Чи хтось мене намагався <i>розчавити</i> мене [92, с. 263]?
	It's hard to describe the feeling this <i>gave me</i> . [95, с. 241].	Важко описати, які почуття це <i>збурило</i> в мені [92, с. 256].
	What is it, <i>my pet</i> ? she said [95, с. 25].	Що сталося, <i>кошеня</i> ? – запитала вона [92, с. 22].
<p style="text-align: center;"><i>Функціональний відповідник</i> (24%)</p>	I <i>dreaded</i> the thought of growing older – older enough for a wedding [95, с. 16].	Мене <i>жахала</i> сама думка про дорослішання – про те, щоби бути достатньо дорослою для шлюбу [92, с. 12].
	Why does he have to wear that <i>stupid</i> uniform [94, с. 78]?	Для чого потрібно носити цю <i>дурнувату</i> форму [93, с. 89]
<p style="text-align: center;"><i>Смисловий розвиток</i> (20%)</p>	<i>The nature of the pain I suffered</i> could not be explained [94, с. 214].	Важко описати той <i>біль</i> , що <i>пронизував моє серце</i> [93, с. 195].
<p style="text-align: center;"><i>Вилучення</i> (7%)</p>	I would listen to the Marthas talking <i>excitedly</i> in the kitchen when they thought I wasn't there, though I couldn't always hear what they said [95, с. 80].	Я підслуховувала, як Марфи теревенять на кухні, коли думають, що мене там нема, хоча й не завжди чула їхні слова [92, с. 81].
<p style="text-align: center;"><i>Додавання</i> (5%)</p>	I had no version of what might happen after that, though I had	– У мене не було ідей щодо того, що могло статися потім, хоча я й мала невиразне відчуття, що

	a dim idea that it would be <i>trouble</i> [95, с. 79].	була б <i>страшенна біда</i> [92, с. 80].
<i>Компенсація</i> (5%)	I heard what he was saying: <i>Shit of a God!</i> I had never heard a man say anything like that before [95, с. 88].	Я чула його голос: « <i>Бісове лайно!</i> ». Це було моторошно: я ніколи не чула, щоб чоловік говорив щось подібне [92, с. 90].
<i>Дослівний переклад</i> (5%)	I'd stopped crying; I felt cold from head to foot, my teeth were chattering [94, с. 194].	Перестала плакати, почувалася замерзлою від голови до п'ят, зуби цокотіли. [93, с. 174].
<i>Перестановка</i> (3%)	And <i>I felt guilty</i> as well as angry, because they'd been murdered, and I believed then that their murder was my fault [95, с. 38].	І <i>винною я почувалася</i> не менше ніж злою, бо їх убили, а я тоді вірила, що то моя провина [92, с. 33].

**Трансформації в перекладі лексично-стилістичних засобів емотивності
на матеріалі романів М. Етвуд «Оповідь служниці» та «Заповіти»**

Трансформація	Оригінал	Переклад
Смисловий розвиток (43%)	<i>Time washed over me, washed me away. I am only a shadow now [94, с. 176].</i>	Час покотився по мені хвилею, змив мене. Тепер я просто тінь [93, с. 202].
	But Aunt Estée, the teacher we liked the best, would say Aunt Vidala <i>was overdoing</i> it [95, с. 16].	Однак Тітка Есті, наша улюблена вчителька, казала, що Тітка Відала <i>передає куті меду</i> [92, с. 11].
Описовий переклад (21%)	<i>My heart fell</i> : already I knew that the outwardly placid life Becka and I had been leading at Ardua Hall for the past nine years was at an end [94, с. 231].	<i>У мене защеміло серце</i> : я вже знала, що те на позір мирне життя, яке ми з Бекою вели в Ардуа-холі останні дев'ять років, добігло кінця [93, с. 246].
Компенсація (18%)	I like to <i>bank it for a rainy day</i> . You never know when it may come in handy [95, с. 173].	Я ціную вдячність, люблю <i>зберігати її на чорний день</i> [92, с. 188].
Додавання (11%)	Tabitha had a beautiful voice, <i>like a silver flute</i> [95, с. 22].	Табіта мала прегарний голос, <i>схожий на звук срібної флейти</i> [92, с. 17].
Дослівний переклад (7%)	I cram both hands over my mouth <i>as if I'm about to be sick, drop to my knees, the laughter boiling like lava in my throat</i> [94, с. 116].	Я затуляю рота обома руками, <i>наче мене от-от знудить, падаю на коліна, сміх, наче лава, кипить у моєму горлі</i> [93, с. 131].